

UUSI TYÖ JA PREKARISAATIO

TYÖN MUUTOSTEN VAIKUTUKSET SUOMALASEEN HYVINVOINTIVALTIOON JA POLIITTISEEN JÄRJESTÄYTYMISEEN

ALUKSI

Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana Suomessa on käyty uudenlaista keskustelua työelämän ja yhteiskunnan muutoksista niin kriittisen tutkimuksen, elinkeinoelämän, poliitikkojen, aktivistien kuin kansalaistenkin parissa. Keskustelu on kiteytynyt monin tavoin uuden työn ja prekarisaation käsitteisiin.

Uuden työn käsite on tyypillinen erityisesti suomalaiselle keskustelulle. Sillä tarkoitetaan pääasiallisesti tietotekniseen ja tietointensiiviseen työhön liittyvää tuotannon ja työn rakennemuutosta. Englanninkielisessä keskustelussa tästä samasta ilmiöstä on käytetty sellaisia yleistermejä kuin *knowledge economy* ja *knowledge work*, joskaan juuri uuden työn kaltaista yleistermiä ei ole syntynyt.

Suomessa uuden työn käsitteeseen yhdistyi nopeasti myös prekarisaation käsite. Sillä tarkoitetaan työsuhteiden muuttumista perinteisen teollisuusyhteiskunnan työsuhteisiin ja työjärjestykseen verrattuna epätyypilliseksi ja epävarmoiksi. Pätkätoiden, määräaikaissuuk-sien, projektityön, työnvuokrauksen, osa-aika-työn, erilaisten työllistämistöiden, palkallisten ja palkattomien harjoitteluiden sekä itsensä työllistämisen ja pienyrityksyyden lisääntyminen viime vuosikymmeninä on johtanut työelämän yleiseen epävarmistumiseen sekä työllä hankittavien ansioiden pienentymiseen.

Työelämän prekarisaatioon liittyvät myös sosiaaliturva- ja työttömyystukijärjestelmien muutokset. Näiden seurauksena Suomeenkin on alkanut muodostua kasvava matalapalkka-työtä tekevien tai jopa työssäkäyvien köyhien heterogeeninen joukko, prekariaatti.

Suomessa uuden työn ja prekarisaation käsitteet ovat kehittyneet kuvaamaan monia ristiriitaisia taloudellisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia kehityskulkuja, joita kansainvälisessä keskustelussa ei ole välttämättä jäsennetty samalla tavalla työn muutoksiin liittyviksi. Suomalaisen uutta työtä ja prekarisaatiota koskevan argumentoinnin lähtökohtana onkin ollut pohjoismaisen jälkiteollisen kapitalistisen yhteiskunnan immanentti kritiikki, joka on mahdollistanut kokonaisvaltaisen yhteiskunnallisen ja poliittisen analyysin aikakautemme keskeisistä yhteiskunnallisista muutosprosesseista ihmisten arkipäiväisen toiminnan, ennen kaikkea työn kategorian muutosten kautta.

Tarkastelen tässä artikkelissa uuden työn ja prekarisaation käsitteiden kautta jäsenyviä suomalaisen työelämän, hyvinvointivaltion ja poliittisen järjestäytymisen muutoksia. Teen aluksi katsauksen uuden työn käsitteen ilmaantumiseen suomalaiseen yhteiskuntatieteeseen, erityisesti työntutkimukseen ja sen ympärille muodostuneeseen akateemiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämän jälkeen tarkastelen uuden työn käsitteen kautta

esiin nousevaa laadullista ja monia yhteiskunnallisia kysymyksiä sisältävää erottelua ”vanhaan” ja ”uuteen” työhön. Seuraavaksi syvennän uuden työn käsitettä tarkastelemalla sen suhdetta prekarisaatiokeskusteluun. Artikkelin kahdessa viimeisessä jaksossa pohdin yleisemmällä tasolla uuden ja prekaarin työn yhteyttä ensiksikin hyvinvointivaltion ja toiseksi poliittisen järjestäytymisen ja äänestyskäyttäytymisen muutoksiin viimeisten vuosikymmenten aikana. Artikkelin lopuksi pohdin uuden työn ja prekarisaation käsitteiden merkitystä suomalaisen yhteiskunnan nykytilaa ja tulevaisuutta koskevista analyyseistä. Näkemykseni mukaan uuden työn ja prekarisaation käsitteet ovat merkittävästi parantaneet ymmärrystä työn ja yhteiskunnan muutoksista, minkä vuoksi ehdotan niiden kehittämistä edelleen tulevaisuuden työelämän ja politiikan analyysin työvälineiksi.

UUDEN TYÖN KESKUSTELU

SUOMESSA

Uuden työn käsite ilmaantui suomalaiseen työelämästä käytävään keskusteluun 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä. Käsitettä käytettiin aluksi kriittisissä ja radikaaleissa työelämän muutoksia koskeneissa tutkimuksissa yhdessä muiden työelämän muutoksia kuvaavien termien, kuten tietotyön, palvelutyön, luovan työn, prekarisaation, joustotyön ja pätkätyön, kanssa. Akateemisessa keskustelussa neljä keskeistä teosta vakiinnutti uuden työn käsitteen työelämän ja yhteiskunnan ristiriitaisia muutoksia kuvaavaksi ”sateenvarjokäsitteeksi”.

Jussi Vähämäen *Kuhnurien kerho: Vanhan työn pabeista uuden hyveiksi* (Tutkijaliitto 2003) toi suomalaiseen keskusteluun aiemmin pääasiassa autonomimarkxistien esittämän ajatuksen siirtymästä fordistisesta tuotannosta

postfordistiseen tuotantoon ja eräänlaiseen ”yhteiskuntatehtaaseen”.¹ Kirja korosti uuden työn kommunikatiivista luonnetta ja esitti, että perinteisen tehdastyön ja ruumiillisen työn aikakauden paheet, kuten keskustelu, juoruaminen ja jäljittely – siis yleisemmin sosiaalisuus – muodostivat nyt uuden talouden hyveet ja perustan. Vähämäki kuvasi myös, kuinka tietointensiivisen käänteen myötä työstä tulee tilallisesti rajatonta ja ajallisesti loputonta. Lisäksi hän kiinnitti huomiota uudenlaisiin työntekijätyyppeihin, joista hän korosti erityisesti virtuoosin hahmoa ja kyynistä opportunistia nykytyöntekijän malleina.

Jakke Holvaksen ja Jussi Vähämäen kirjoittama teos *Odotustila: Pamfletti uudesta työstä* (Teos 2005) jatkaa *Kuhnurien kerhon* teemoja, mutta siinä korostetaan enemmän työn pitkää historiallista muutosta antiikista nykypäivään ja tehdastyöstä yrittäjyyteen. Kirjassa tarkastellaan myös uuden työn vaatimia persoonallisia, sosiaalisia ja yhteisöllisiä taitoja. Kirja kiinnittää huomiota uuden työn vaatiman koulutetun työvoiman tuottamiseen ja korostaa, että perinteinen malli, jossa koulutus edeltää työtä, on häviämässä. Tulevaisuuden työelämä vaatii sen sijaan jatkuvaa kouluttautumista ja työkykyjen päivittämistä. Siksi tiedosta sen monissa eri muodoissa tulee keskeisin yhteiskunnallinen ja tuotannollinen resurssi. Kirjan lopussa kirjoittajat korostavat prekaarin työn ja atomisoidun työvoiman keskeisyyttä uuden työn ympärille järjestävässä yhteiskunnassa. Kirja painottaa uuden ja prekaarin työn paradoksaalisuutta ja nostaa esiin työntekijöiden paon perinteisestä fordistisesta työstä.² Kirjoittajien mukaan fordistiseen hyvinvointivaltioon ja täystyöllisyyteen ei ole paluuta eikä prekaarin työntekijöiden tulisi välttämättä siitä haaveillakaan. Sen sijaan kamppailut oikeuksista ja mahdollisuuksista tulisi toteuttaa uudella tavalla.

Kolmas uutta työtä käsitellyt teos oli Mikko Jakosen, Jukka Peltokosken ja Akseli Virtasen toimittama *Uuden työn sanakirja* (Jakonen, Peltokoski & Virtanen 2006), jossa kolme-

kymmentäseitsemän kirjoittajaa tarkasteli uuden työn keskeisiä käsitteitä. Kirjoittajat olivat pääasiassa tutkijoita, mutta mukana oli myös kansanedustajia, opiskelijoita ja kansalaisaktivisteja. Myös tässä teoksessa tehtiin selkeää vastakkainasettelu ”vanhan” tehdastyön ja uuden tietotyön välillä. Teoksen artikkelit ovat monipuolisia, mutta usein spekulatiivisia ja teoreettisia, eikä niiden avulla voi luoda yhtä selkeää kuvaa uudesta työstä. Useimmat kirjan viidestäkymmenestä kahdesta artikkelista korostavatkin uuteen työhön sisältyviä ristiriitoja, esimerkiksi vapauden ja kontrollin, kiinnostuksen ja välinpitämättömyyden tai uuden työn tarjoaman sisällöllisen rikkauten ja aineellisen köyhyyden välillä. Teoksen moninaisten teoreettisten lähtökohtien joukosta keskeisimmäksi nousivat italialaisten autonomimarkxistien ja ranskalaisten filosofien ja prekarisaatiotutkijoiden esittämät argumentit.

Neljänneksi Raija Julkusen *Uuden työn paradoksit* (2008) tiivistä yhteen työn muutokseen liittyvät yhteiskunnalliset ja sosiaalipoliittiset paradoksit ja kytki uuden työn käsitteen aiempaa tiiviimmin hyvinvointivaltion murrokseen. Julkusen kirja käsittelee edellisissä teoksissa esiteltyä uuden työn teoriaa kriittisesti, mutta kuitenkin hyväksyen sen pääargumentit. Julkunen kytkee uuden työn keskustelun yhtäältä niin sanottuun työprosessiteoriaan, jonka kautta hän pystyy siirtämään uuden työn kysymykset uusiin yhteyksiin, ja toisaalta pidempään työntutkimuksen jatkumoon. Yleisesti Julkusen kirja kartoittaa ansiokkaasti 1990- ja 2000-lukujen kansainvälistä ja suomalaista työntutkimusta ja vetää yhteen ja analysoi työelämän muutoksen yleisiä tendenssejä siirtymässä fordismista jälki-fordismiin, työn yksilöllistymiseen, epävarmistamiseen ja suojattomuuteen.

Näiden neljän kriittisen tutkimuksen jälkeen uuden työn keskustelua jatkoi Matti Vanhasen toisessa hallituksessa vuosina 2007–2009 työministerinä työskennellyt Tarja Cronberg (vihr.) teoksessaan *Uuden työn politiikka* (2009). Cronbergin kirja on selkeällä

yleiskielellä kirjoitettu tiivis esitys monista 2000-luvun alun keskeisistä työelämän muutoksiin liittyvistä kysymyksistä. Cronberg kritisoi vahvasti vanhanaikaista käsitystä työstä kirjoittamalla, että ”[s]uomalainen työelämä on kuin uupumuksen partaalla hoippuva työntekijä, jonka hartioita särkee, uni ei tule ja joka toivoo nopeaa pääsyä eläkkeelle. Kaikki voimat kuluvat selviytymiseen päivästä toiseen.” (Cronberg 2009, 146.) Kansanedustajan ja työministerin näkökulmasta Cronberg arvioi työelämän muutoksia pitkällä aikavälillä ja korostaa välttämättömiä muutoksia työelämän laadun parantamiseksi tulevaisuudessa. Cronberg siis käsittelee uuden työn ilmiötä teoksessaan vakavasti ja kytkee onnistuneesti prekariaatin ja työttömyyden kysymykset työelämän suuriin muutoksiin. Hän korostaa niin toimeentulon turvan kuin joustavan työelämän merkitystä uudenlaisessa taloudellisessa tilanteessa.

Vuonna 2012 ilmestyi Kirsi Pihan ja Liisa Poussan kirja *Dialogi: Uusi työ on täällä* (Piha & Poussa 2012). Pihan ja Poussan kirja ei ole edellä mainittujen teosten tapainen kriittinen teoriaan tai aikaisempaan tutkimukseen perustuva puheenvuoro, vaikka se esitteleekin uuden työn ristiriitaisia piirteitä. *Dialogi* on erityisen kiinnostunut niin sanotusta Y-sukupolvesta, joka kirjassa nähdään uuden työn subjektina. Kirja on toteutettu vuoropuheluna yhdeksän yrityksen sekä Y-sukupolven kuuluvien opiskelijoiden välillä. Teos on eräänlainen elinkeinoelämän tarpeita varten tehty opaskirja ja kartoitus niin negatiivista kuin positiivistakin huomiota saaneesta diginatiivien ikäpolvesta, joka on astumassa työelämään 2010-luvulla.

Näiden suoraan uuden työn käsitettä käyttäneiden teosten lisäksi uuteen työhön liittyviä kysymyksiä käsiteltiin vuosituhannen alun kenties tärkeimmässä suomalaisen työelämän muutoksia kartoittaneessa kirjassa, Juha Siltalan *Työelämän huonontumisen lyhyt historia* -teoksessa (Siltala 2007). Se kokosi yhteen pääasiassa negatiivisia työelämän

muutoksia viimeisten vuosikymmenten ajalta noin 850 sivun verran.³ Kirjasta tuli merkittävä tiennäyttävä suomalaiselle työelämästä käydylle keskustelulle, ja se keräsi runsaasti niin negatiivista kuin positiivistakin huomiota akateemisessa ja populaarissa lehdistössä. Siltalan teoksella oli monia yhteyksiä uuteen työhön liittyvään keskusteluun, mutta se oli tarkasteluperspektiiviltään historiallisempi ja vähemmän tiettyyn teoriaperinteeseen painottuva kuin edellä mainitut autonomimarksinilaisesta perinteestä ponnistaneet Vähämäen tutkimukset tai muut kriittiset uuden työn keskustelut.⁴ Historioitsijana Siltala ei myöskään varsinaisesti luonut uusia käsitteitä työelämän muuttuvien ilmiöiden hahmottamiseksi, vaan pikemminkin kirjasi ylös erilaisia taloudellisia ja työllisyyteen liittyneitä kehityskulkuja. Siltala korostaa erityisesti työelämän huonontumista, kun taas uuden työn keskustelussa työelämän ristiriitaisissa muutoksissa nähtiin monia uudistumismahdollisuuksia niin työn sisältöihin, määrään kuin poliittiseen järjestäytymiseen liittyen.

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla uuden työn käsite alkoi esiintyä yhä enemmän myös tieteellisissä joulaleissa, konferenssityöryhmissä sekä kansalaisaktivistien keskuudessa. Uuden työn käsitteeseen liittyvät radikaalit avaukset omaksuneen ja niitä edelleen kehittäneen niin kutsutun prekariaattiliikkeen liikehdintä vuosina 2004–2006 herätti laaja-alaisen yhteiskunnallisen keskustelun. Kiinnostus uuden työn kysymyksiin oli huomattavan suurta myös lehdistössä ja erilaisissa työelämää kehittäneissä organisaatioissa, kuten SITRA:ssa.⁵ Myös Elinkeinoelämän keskusliitto EK puhui voimakkaasti työelämän muutoksista ja korosti työn määrän ja laadun muutosta Suomessa.

Uuteen työhön liittynyt kriittinen tutkimus ja prekariaattiliike asettuivat poliittisesti vastakkain elinkeinoelämäjohtoisen työelämän muutosta kuuluttaneen keskustelun kanssa. Toisaalta elinkeinoelämän esiin nostamat ja peräänkuuluttamat työelämän muu-

tokset kuitenkin sopivat hyvin yhteen uuden työn merkittävyttä korostaneen tutkimuksen ja prekariaattiväestöjen esittämien näkökulmien kanssa. Vaikka näiden kolmen tahon tutkimukselliset ja poliittiset lähtökohdat sekä päämäärät olivat siis erilaiset, oli kaikkien analyysi työn muutoksen suurista linjoista, etenkin perinteisemmän teollisuustyön häviämistä Suomesta ja sen korvautumisesta yhtäältä tietointensiivisellä työllä ja toiseksi palvelutyöllä jokseenkin samansuuntaista. Tässä mielessä niin uuden työn tutkimus, prekariaattiliike kuin elinkeinoelämä peilasivat uutta työtä koskevan keskustelun kautta käsityksiään tulevaisuuden työn, talouden ja yhteiskuntajärjestelmän suurista linjoista.

Tällaiset näkökulmat työn ja tuotannon suuriin muutoksiin Euroopassa ja erityisesti Suomessa herättivät monenlaista skeptisyyttä ennen muuta vasemmistopuolueissa ja palkansaajajärjestöissä, jotka puolustivat ja korostivat teollisuuden ja perinteisen palkkatyön merkitystä suomalaiselle taloudelle tieto- ja palvelutyön sijaan. Vasemmistopuolueiden ja palkansaajajärjestöjen lailla myös suomalainen akateeminen työntutkimus suhtautui uuden työn teorian ja prekariaattiliikkeen esittämiin kysymyksiin epäilevästi ja paikoin jopa vähättelevästi ja marginalisoivasti (Jakonen & Kontula 2008; Korvela 2009; Jokela 2013). Akateemisessa työntutkimuksessa on pääsääntöisesti aina viime vuosiin saakka esitetty, että työelämä ei ole ratkaisevasti muuttunut ja että etenkin puheet prekarisaatiosta ovat ennenaikaisia ja liioiteltuja. On kuitenkin huomattava, että tietyistä ylilyönneistä huolimatta keskustelu uudesta työstä korosti erityisesti työn laadullisia muutoksia, joita nostettiin esiin pääasiassa teoreettiselta perustalta. Myös prekarisaatio- ja päätökselykeskustelussa nousi esiin muutosten laadullinen merkitys, ei työelämän nopea määrällinen muutos, joskin prekariaatin määräksi laskettiin äärimmillään jopa yksi kolmasosa työikäisestä väestöstä.⁶ (Koivulaakso, Kontula, Peltokoski, Saukkonen & Toivanen 2010, 31.)

30.07.2008 klo 09:55:42

Postmodernit ruumisteoreetikot elävät Amerikan englannissa, eivät omassa ruumiissaan, ja siksi hourailevat kyborgista yms. teoriafiktioista.

Hannu Eerikäinen

Huolimatta tietystä skeptisyydestä ja kritiikistä uuden työn teorian ja prekariaattiliikkeen vuosien 2003–2007 ”radikaalin” esiintulon jälkeen suomalaisessa työelämää koskevassa tutkimuksessa ja keskustelussa on tapahtunut muutos. Uuden työn käsite ja prekariaattiliikkeen esittelemät työelämää koskevat kysymykset ja teemat ovat alkaneet näkyä yhä enemmän myös valtavirtaisessa akateemisessa tutkimuksessa. Kenties tärkein käännekohta oli juuri Raija Julkusen julkaisema *Uuden työn paradoksit* -teos, joka yhdisti radikaalimpaa ja perinteisempää työelämän tutkimusta saaden varsin hyväksyvän ja monipuolisen vastaanoton.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että uuden työn teoriasta tai prekariaattiliikkeen esiintuomasta analyysistä ja myöhemmin prekarisaatiotutkimuksesta olisi tullut hegemonista. Uuden työn teoria ja sen käyttämät käsitteet eivät ole toistaiseksi levinneet kovinkaan syvälle suomalaiseen työntutkimukseen. Sen sijaan työelämän ja yhteiskunnan todellisuus on viime vuosien aikana muuttunut siten, että aiemmin lähinnä uuden työn tutkimuksen ja prekarisaatiotutkimuksen parissa esitetyt kysymykset ja ongelmat vaikuttavat nyt olennaisilta yleisemminkin yhteiskunnan, työn, tuotannon ja talouden muuttuvia suhteita tutkittaessa. Viime vuosina perinteisempi työntutkimus ja uuden työn tutkimus ovatkin lähestyneet toisiaan ja erilaisten tutkimustulosten ja analyysien on ymmärretty johtuvan pääasiassa erilaisista tutkimusmenetelmistä ja kysymyksenasetteluista. Tässä mielessä uuden työn ja prekarisaation ilmiö on tunnustettu koko työntutkimuksen kentällä, vaikka käsitteellisesti tätä ilmiötä jäsennetään edelleen hyvin eri tavoin. On kuitenkin huomattava, että edelleenkin tilastollisiin menetelmiin perustuva työntutkimus ei näe prekarisaatiota merkittävänä uutena työelämän ilmiönä. (Lehto & Sutela 2008; Pyöriä & Ojanen 2012; laadullisen tutkimuksen näkökulmasta katso Jokinen 2013.) Uuden työn tutkimuksella ja prekarisaatiotutkimuksella onkin ollut toistaiseksi

jopa enemmän merkitystä yhteiskuntapolitiikan, sosiologian ja koulutuksen tutkimuksessa kuin perinteisessä työntutkimuksessa.

MITÄ OVAT VANHA JA UUSI TYÖ?

Nimensä mukaisesti uuden työn käsite viittaa selkeään erotteluun uuden ja vanhan työn välillä. Mikä sitten uudessa työssä on uutta? Edellä esitellyn uuden työn teoriaa käsittelevän kirjallisuuden ja niihin läheisesti liittyvän muun teoria- ja tutkimuskirjallisuuden perusteella voidaan tehdä seuraavanlainen analyysi uuden ja vanhan työn tyyppillisistä piirteistä ja eroista.

Vanha työ oli pääasiassa niin sanottua fordistista, siis massamittaista teollisuustuotantoa. Työntekijältä vanha työ ei vaatinut korkeaa koulutusta, vaan työ oli pääasiassa ruumiillista, monotonista ja tylsistyttävää ”liukuhihnatyötä”. Liukuhihnatyöllä viitataan Henry Fordin (1863–1947) ja Frederick Taylorin (1865–1915) kehittämään tehdastyön tieteelliseen rationalisointiin ja tehostamiseen (Taylor 2014). Vanha työ valikoi työntekijät heidän hankimiensa muodollisten erityiskykyjen ja ammattitaidon mukaan, ei työntekijän henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Työ ja työntekijä olivat kaksi eri asiaa ja suurin osa työntekijöistä oli korvattavia, persoonattomia ”koneen” osia. (Vähämäki 2003, 16–17; Holvas & Vähämäki 2005, 41–43; Julkunen 2008, 84–87.)

Vanha työ oli pääsääntöisesti kiinnitetty yhteen paikkaan ja pääoman omistamiin tuotantovälineisiin eli tehdaskoneisiin. Muut työn muodot, kuten julkisen sektorin työ (hoiva- ja opetustyö, valtion ja kuntien hallinto, julkisen palveluntuotannon muut muodot ja niin edelleen) nähtiin aina vanhassa työssä fordistisesti ja rationaalisesti organisoidulle tehdastyölle alisteisina, sen eräänlaisina aputoimintoina. Yrittäjyys ei kuulunut vanhan työn kategoriaan, vaan työ ymmärrettiin täysimittaisesti palkka-

työnä. Yhdeksi uuden työn keskeiseksi taustatekijäksi mainitaan siirtyminen tehdasmallista yritysmalliin 1980-luvulla (Holvas & Vähämäki 2005, 50–54). Työsuhteena vanha työ oli luonteeltaan toistaiseksi jatkuvaa ja sitä oli tarjolla runsaasti. Vanha työ oli palkkatyötä ja säännöllistä ja pysyvää, vaikka se olisikin ollut vuoro-työtä. Vanhan työn mallissa työntekijä pysyi pääsääntöisesti samassa työssä koko elämänsä. (Holvas & Vähämäki 2005, 41–43; Vähämäki 2003, 16–19; Vähämäki 2009, 55–65.)

Vanhan työn lävistää selkeä jakolinja miesten tekemän ”tuottavan”, siis vientituloja tuottavan tehdastuotannon, ja naisten tekemän uusintavan, siis ”tuottamattoman” julkisella sektorilla tehtävän työn välillä. Näin naisten tekemä julkisen sektorin palkkatyö ymmärrettiin miesten tekemästä tehdastyöstä riippuvaiseksi ja toisaalta sitä tukevaksi työksi. Palkkatyön ulkopuolella tehtävää työtä, kuten kodissa tapahtuvaa, pääasiassa naisten suorittamaa hoivaa ja muuta kotityötä (”toinen vuoro”), ei fordistisessa mallissa nähty työksi lainkaan. (General Intellect 2008, 193–206; Jokinen 2013, 10–11.)

Vanhassa työssä myös koulutus ja sivistys yhdistettiin yleensä tuottamattomaan työhön, paitsi sen liittyessä tuotantoon, kuten insinööritaitoja vaativaan koneiden ja laitteiden suunnitteluun ja erikoisammattitaitojen tuottamiseen – eli teollisen tuotannon järjestämiseen. Fordistisessa työn järjestyksessä esimerkiksi yliopistotutkimuksen ei siis nähty tuottavan varsinaisesti mitään eikä tietoa kokonaisuudessaan ymmärretty suoranaiseksi tuotannon tekijäksi. Ainoastaan matemaattinen ja käytännössä sovellettava faktatieto nähtiin olennaisena tuotannolle. Fordistisen ja tayloristisen työn organisaation mukaisesti tiedon muodostumisen edellytykset, kuten sosiaalisuus, kommunikaatio ja ”lörpöttely”, eivät kuuluneet varsinaiseen työsuoritukseen, ja ne pyrittiin sulkemaan ulos suorittavasta työprosessista. Moderni, fordistinen työ oli askeettista, yksitoikkoista, pitkäjänteistä, asiaansa paneutunutta, pyyteetöntä ja ”hiljaista” suo-

rittamista. (Vähämäki 2003, 101–102; Holvas & Vähämäki 2005, 125–166; Vähämäki 2006, 153–159.)

Kirjallisuudessa vanhan työn työehdot nähdään kohtalaisen hyviksi ja fordistinen tuotanto ymmärretään yhteiskunnallisesti suojelluksi talouden moottoriksi.⁷ Suomessa fordistiseen tuotantomalliin liittyi elimellisesti vahva hyvinvointivaltio ja ammattiyhdistysliike sekä eräänlainen keynesiläinen täystyöllisyyteen pyrkivä talouspolitiikka.⁸ Yksityisellä sektorilla vanhan työn palkkaus oli kohtalaisen hyvää ja työntekijä pystyi vaurastumaan työllään. Julkisella puolella valtion leipä oli ”pitkä mutta kapea” eli työsuhteet olivat elinikäisiä mutta heikommin palkattuja. Erityisesti prekarisaatiokeskustelussa on korostettu, kuinka vanha työ mahdollisti pysyvyytensä vuoksi elämän suunnittelun, perheen ja omaisuuden hankkimisen sekä henkilökohtaiset harrastukset. (Korhonen et al. 2006; Korhonen et al. 2009, 7–12; 48–51; Koivulaakso et al. 2010, 9–43.)

Uutta työtä ja prekarisaatiota käsittelevän kirjallisuuden perusteella vanhasta työstä muodostuu varsin stereotyyppinen kuva pysyvänä, hyvin suojeltuna ja hyvinvointivaltion keskiössä tapahtuvana lisäarvoa tuottavana tehdastyönä. Keskustelu uudesta työstä kiinnittää huomion nimenomaan siirtymään pois teollisesta hyvinvointivaltiosta kohti toisenlaista pääoman kasautumisen, tuotannon ja hyvinvoinnin rakentamisen tapaa. Millaiselta uusi työ näyttää?

Uuden työn käsitettä tarkasteltaessa on ensiksikin huomattava, että se on erityislaatuinen suomalaisen muutokseen liittyvä käsite. Se kattaa alleen laajan valikoiman erilaisia talouden ja työn muutoksiin liittyviä aihepiirejä, joita englanninkielisessä keskustelussa on kutsuttu muun muassa termeillä *knowledge work*, *cognitive capitalism*, *creative work*, *temporary work*, *affective work*, *immaterial labour*, *precarization* ja *Postfordist production / economy*. Uusi työ sisältää ensiksikin uudet tietotyön muodot, kulttuuriteollisuuden ja luovat alat kaikessa

laajuudessaan. Toiseksi uuteen työhön liittyvät myös jatkuvasti kasvava palvelutyö sekä hoiva- ja tunnetyön uudet muodot. Kolmanneksi uusi työ yhdistyy uusiin työsuhteiden muotoihin, joihin kuuluvat ”perinteiset” ja uudet pätkätyöt, vuokratyöt, osa-aikatyöt ynnä muut niin sanotut prekaarit matalapalkkaiset suorittavat työt. Lisäksi uuteen työhön voidaan yhdistää yrittäjyyden lukuisat eri muodot ja ne prosessit, joissa perinteisestä palkkatyöstä, sekä esimerkiksi erilaisista henkisen työn muodoista, muokataan yrittäjyyden piirissä tapahtuvaa työtä. (Korhonen et al. 2009, 10; Koivulaakso et al. 2010, 28–34; Holvas & Vähämäki 2005, 35–37; General Intellect 2008, 17–39.) Raija Julkusen määritelmän mukaan uusi työ on eräänlainen synonyymi jälkiteolliselle, jälkifordistiselle ja jälkimodernille työlle. Tällöin sillä viitataan yksilölliseen, kommunikatiiviseen ja joustavaan työhön. (Julkunen 2008, 18–20.)

Uusi työ nähdään kirjallisuudessa monin tavoin vanhalle työlle vastakkaisena. Toisin kuin vanha työ, uusi työ ja tuotanto on ensisijaisesti tiedoilla, tunteilla ja muilla ihmisten yleisillä kyvyillä, kuten kielellä, tehtävää ”tietotyötä”. Uudessa työssä työ ei ole perinteistä manuaalista tehdastahtista ja yksitoikkoista työtä, vaan persoonallista kommunikaatiota, organisointia, asiantuntijatehtäviä ja tiedon tuottamiseen, välittämiseen ja hallintaan liittyviä projekteja. Uuden työn keskiössä ovat ruumiillisten ja persoonattomien kykyjen sijaan henkiset ja persoonalliset kyvyt. (Vähämäki 2003, 16–25; Holvas & Vähämäki 2005, 71–98; Virtanen 2006a, 125–129; Julkunen 2008, 18–20.)

Yksi tärkeimmistä uuteen työhön liitettävistä piirteistä koskee työpaikkaa ja -aikaa. Uuden työn ja postfordistisen tuotannon korostetaan tapahtuvan yhä enemmän muualla kuin perinteisellä työpaikalla. Uusien tieto- ja kommunikaatioteknologioiden seurauksena työtä voidaan tehdä esimerkiksi kotona, junassa, kahvilassa, kirjastossa tai työpisteellä. Toiseksi, osittain samoista syistä, työn tekemisen aika leviää koko elämän aikaan ja sekoittuu

siihen. Työtä tehdään yhä enemmän ”epätyypillisiin” aikoihin, siis teollisen yhteiskunnan aikarakenteiden ulkopuolella, kuten iltaisin, viikonloppuisin ja loma-aikoina. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että uuden työn keskeisiä tuotantovälineitä ovat ihmisen aivot ja persoona, kannettavat tietokoneet, kännykät, internet, sosiaaliset suhteet ja verkostot, minkä vuoksi työvoima on välittömästi kiinni tuotantovälineissä, toisin kuin perinteisessä tehdastyössä. Työ ja työntekijä on huomattavasti vaikeampi erottaa kuin fordistisessa tuotannossa.⁹ Uusi työ on siis monella tapaa vapaampaa, mutta samalla myös epäselvempää ja vaativampaa kuin vanha työ. Raja-aidat työn ja muun elämän välillä sekoittuvat monin tavoin, mikä aiheuttaa muun muassa työn ja perheen yhteensovittamiselle uudenlaisia haasteita (Vähämäki 2003, 16–25; Peltokoski 2006, 113–123; Pälli & Rissanen 2006, 41–49; Jokinen 2005, 94–110.)

Koska uuden työn keskeisiä piirteitä ovat kommunikaatio, sosiaalisuus ja epämuodolliset sosiaaliset verkostot, alkaa työ muistuttaa monin tavoin myös sisällöllisesti perinteistä tai ainakin perinteistä porvarillista ”vapaa-aikaa”. Uuden työn tehtäviin kuuluvat osallistumiset erilaisiin sosiaalisten suhteiden ja verkostojen rakentamista edistäviin tilanteisiin, kuten juhliin, konferensseihin, kokouksiin, palaveriin ja seminaareihin. Työtä tehdään vapaa-ajalla ja lomalla, esimerkiksi epämuodollisissa puhelin- ja sähköpostikeskusteluissa. Uudessa työssä persoona ei enää häivytetä työhaalareilla tai -asuilla, vaan se tuodaan työprosessin keskiöön. Kaikki henkilön kyvyt, taidot, tunteet, kokemukset ja ominaisuudet ovat ennakkoehtoja työprosessin onnistumiselle. Tietotaloudessa tai tietokykykapitalismissa persoonan tuottamisesta ja rakentamisesta tulee yhä tärkeämpi osa uutta työtä ja tuotantoa, mikä näkyy esimerkiksi sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman rakentamisena, CV-keskeisyytenä, yksilö- ja minäkeskeisyytenä, koulutuksen muuttumisena elinikäiseksi oppimiseksi ja työn merkityksen kasvamisena yksilöiden elämässä. (Vähämäki 2003, 101–123; Holvas

18.08.2008 klo 14:36:38

Filosofian lopettaminen merkitsi Heideggerille ajattelun alkua. Tämä tulee hyvin esiin myös Heideggerin tekniikka-tekstissä, jossa hän dekonstruoi syyn ja totuuden käsitteet.

Hannu Eerikäinen

& Vähämäki 2005, 125–166; Julkunen 2008, 118–163; Kaitila & Peltokoski 2011, 135–151; Vähämäki 2009, 73–88.)

Myös työn sisällöt muuttuvat, sillä uusi työ ymmärretään käynnissä olevan tietoteknisen ja informaatioteknologisen vallankumouksen aikaansaamaksi muutokseksi siirryttäessä fordismista tuotannosta postfordistiseen ja immateriaaliseen tuotantoon. Uudessa työssä keskeistä ei ole enää ruumiillinen työ eikä työtä tehdä tehdaskoneiden tahtiin. Sen sijaan uusi työ on ennen kaikkea immateriaalista tiedon ja informaation monipuolista tuotantoa ja käsittelyä, kuten suunnittelua, tuotteistamista, koodaamista, kirjoittamista, mallintamista ja kuvantamista. Uuteen työhön liittyy olennaisesti ideointi ja yleisesti ”luovan työn” tekeminen. (Hardt & Negri 2005, 287–291; Holvas & Vähämäki 2005, 99–124; Jokinen 2005, 94–110; Parikka 2006, 290–297; Vähämäki 2009, 73–88.)

Uudelle työlle on tyypillistä monien erilaisten asioiden ja taitojen yhtäaikainen hallinta ja käyttö, minkä vuoksi uuden työn yhteydessä on puhuttu myös työn naisistumisesta. Argentinan mukaan nykyaikainen palkkatyö alkaa muistuttaa yhä enemmän naisten suorittamaa perinteistä ”huushollausta” eli kotityötä, jossa sekoittuvat toisiinsa erilaisten tunteiden, tarpeiden, mahdollisuuksien, vaatimusten ja käytännön rajoitteiden jatkuva organisointi ja säätely. (Holvas & Vähämäki 2005, 71–80; General Intellect 2008, 200–204; Morini 2007; Julkunen 2008, 155–162; kriitistä katso Mannevuori 2011). Uudessa työssä onkin usein kyse erilaisista palvelutyön muodoista, joihin liittyy affektiivisiä työsuorituksia, kuten vaikkapa myyntityössä, lentoemännän työssä tai hoivatyössä. Tieto- ja tunnetyössä olennaisista on ”aivojen välinen yhteistyö”, jonka ohjaaminen on uudenlaisten yritysten keskeinen tehtävä. Siksi tieto- ja palvelutyötä johdetaan ja tuotetaan eri tavoin kuin perinteistä tehdastyötä ja sitä ohjaavat toisenlaiset logiikat. (Hardt & Negri 2005, 283–291; Lazzarato 2006, 79–127; Kaitila & Peltokoski 2011, 135–151.)

Uutta työtä luonnehtii työn moneus ja heterogeenisyys. Taloudellisesti tuottavaa subjektia ei nähdä enää raskasta ja monotonista tehdastyötä tekevänä valkoisena miehenä vaan pikemminkin monipuolista ja monia erilaisia taitoja ja kykyjä vaativaa tieto-, palvelu-, hoito-, vuokra- ynnä muita vastaavia töitä tekevänä prekaarina naisena ja siirtolaisena (siirtolaisten prekaarisuudesta Könönen 2011 ja 2012). Keskusteluun uudesta työstä liittyy siis ajatus perinteisen, modernille ajalle tyypillisen miehisen, yhtenäisen ja ehjän subjektin hajoamisesta. Yhteiskunnallisena ja taloudellisena subjektina nähdään globaali, heterogeeninen työväki (*multitude*¹⁰) kaikessa laajuudessaan, ei niinkään tehdastyöhön sidottu ja kansallistaloudellisesti tai etnisesti rajattu homogeeninen työväenluokka. (Hardt & Negri 2005, 73–79; Virtanen 2006b, 225–250; General Intellect 2008, 17–39; 193–231.)

Myös tuotannon luonne muuttuu monin tavoin. Uudessa työssä ei ole kysymys raakamateriaalin tuotannosta tai sen jalostamisesta vaan erilaisten heterogeenisten työsuoritusten yhdistämisestä ja järjestelämisestä. Uusi työ on erilaisten informaatiovirtojen analyysia ja jäsentämistä tietoteknisillä apuvälineillä. Tästä johtuen uusi työ tapahtuu aina verkostoissa, jotka voivat olla jollain tasolla paikallisia, mutta jotka ovat tietoverkkojen ansiosta myös ”paikattomia” ja ”ajattomia”. Verkostojen ylläpitäminen ja niiden hyödyntäminen työssä vaatii henkilökohtaista panosta, sillä sosiaaliset verkostot eivät voi toimia täysin välineellisellä ja mekaanisella tavalla. (Hardt & Negri 2005, 291–294; Erikson 2006.)

Postfordistinen tuotanto on verkottunutta ja käytännössä tuotannon työvoimana voidaan käyttää koko maailman tarjoamia työvoimapaikallisia. Suorittavaa työtä etsitään ja ostetaan halpatuotantomaista, kun taas suunnittelua ja markkinointia ostetaan korkeiden palkkakustannusten maista. Postfordismin ja uuden työn myötä tuotannossa on siis pyritty ylittämään alueellisia, erityisesti työvoimakustannuksiin liittyviä eroja siirtymällä globaalin työvoiman

hyödyntämiseen. Globaalissa työvoimassa (*multitude*) esiintyvä erojen moneus mahdollistaa työvoiman uudentyypin hyödyntämisen. (Hardt & Negri 2005, 279–296; Peltokoski 2006; Virtanen 2006b, 225–250). Uusi työ tapahtuu aivojen välisenä yhteistyönä ja eräänlaisissa ”sosiaalisissa aivoissa”, millä viitataan tietoteknisten sovellusten ja ”tiedon valta-ten” kautta toisiinsa jatkuvasti yhteyksissä oleviin globaaleihin tietotyöläisiin, joita Franco Berardi nimittää ”kognitariaatiksi”. (Hardt & Negri 2005, 294–296; Berardi 2006, 71–76; 103–113.) Erityisesti erilaiset sosiaalisen median ja pilvipalveluiden sovellukset ovat mahdollistaneet tilallisesti ja ajallisesti rajoittamattoman globaalien verkoston syntymisen, jossa uudelle työlle tyypilliset vertaisavun, ideoinnin ja jäljittelyn ilmiöt ovat arkipäivää (Vähämäki 2003, 137–140; Marazzi 2006, 34–45). Samalla kansainvälinen tietotyö- ja tietoverkosto ovat myös markkinoinnin ja mainonnan väline. Nykyisessä kapitalismissa ostavan yleisön tuotanto onkin vähintään yhtä tärkeää kuin itse tuotteen tuotanto (Lazzarato 2006, 83–84).

Viimeiseksi uuden työn tärkeäksi piirteeksi voi nostaa työn epämääräisesti rakentuvat hierarkiat. Uudessa työssä vaikuttavat menestyvän sosiaalisesti kyvykkäät virtuoosit ja opportunistit, jotka ovat valmiita tarttumaan uusiin haasteisiin, mutta samalla myös toimimaan epäsolidarisesti ja egoistisesti, oman etunsa mukaisesti (Vähämäki 2003, 89–98; 161–171; Vähämäki 2009, 224–225). Uudessa työssä hierarkiat muodostuvatkin eri tavoin kuin vanhassa työssä, jossa aseman nousu työorganisaatiossa perustui, ainakin ideaalitapauksessa, pitkäjänteiseen hyvään asiantuntijatyöhön ja koulutukseen. Uudessa työssä perustavimman hierarkian huipulle asettuu kyvykkäiden, nopealiikkeisten ja häikäilemättömien opportunistien joukko, joka etenee nopeasti ja korkealle, kun taas passiiviset ”käs-kyläiset” suorittavat epämääräisiä, monialaisia ja huonosti palkattuja suorittavia töitä.

Uuden ja vanhan työn erot vaikuttavat kirjallisuudessa varsin selviltä. Käytännössä uu-

desa työssä on läsnä paljon vanhan työn piirteitä aina työn sisällöistä työn organisaatioon ja johtamiseen. Esimerkiksi tayloristinen työn organisaatio ja työsuoritusten mittaaminen ei ole hävinnyt, vaan sitä käytetään edelleen perinteisen teollisuuden lisäksi esimerkiksi informaationvälitykseen liittyvässä palvelutyössä (esim. *call center* -työ), yliopistoissa ja muissa ”tietotehtaissa”. (Kaitila & Peltokoski 2011, 135–151). Uusi työ ei kuitenkaan ole suoranaisesti yhtä kontrolloitua kuin vanha työ. Jos vanha työ perustui tayloristiseen, ”tieteelliseen” työkuriin ja järjestykseen (Kettunen 1997), on uudelle työlle tyypillistä työntekijöiden sisäistetty itsekontrolli ja omasta persoonasta huolehtiminen ja sen kehittäminen. Näin työn kontrolli on muuttunut enemmän biopoliittiseksi, siis koko elämän hallinnaksi pelkän työprosessin hallinnan sijaan (Virtanen 2006b). Koska työläinen käyttää uudessa työssä koko persoonaansa, päädytään koko persoonan kontrolliin. On myös huomattava, että vaikeus erottaa työläinen nykyaikaisista tuotantovälineistä on luonut tilanteen, jossa työvoima voi ainakin periaatteessa vapautua työnantajan välittömästä ohjauksesta. Vapautuvaa työvoimaa on pyritty yhtäältä houkuttelemaan hyvillä työehdoilla ja suurilla palkoilla, toisaalta kontrolloimaan, mittaamaan ja valvomaan uudenslaisilla liikkuvaan ja itseorganisoiutuvaan työprosessiin tarttuvilla mittareilla.

Uuden työn käsitteellä on siis kuvattu työn ristiriitaista ja paradoksaalista tilaa postfordistisessa kapitalismissa. Uusi työ näyttäytykin ennen kaikkea muutos- ja rajatilana, jota Jakke Holvas ja Jussi Vähämäki (2005) nimittivät odotustilaksi ja jota viimeaikaisessa tutkimuksessa on jäsenetty muun muassa antropologiasta lainatulla liminaalitalan käsitteellä (Kontinen et al. 2013). Uuden työn teoriaa ja prekarisaatiotutkimusta kohtaan on esitetty monenlaista kritiikkiä, josta osa liittyy edellä kuvattuun vanhan työn idealisoimiseen sekä uudesta työstä löydettävien ”uusien” piirteiden ja muotojen ”vanhuuteen”. Kritiikin mukaan keskustelussa uudesta työstä ei

huomioitu riittävästi vanhaan työhön ja jopa hyvinvointivaltion kultakautta edeltäneeseen työnteon malliin liittyneitä alistus- ja riistosuhteita, erityisesti naisten tekemässä työssä. Myös uuden työn teoriaan liittyneet näemykset työn ”naisistumisesta” ovat kohdanneet kritiikkiä. (Ks. esim. Suoranta 2009; Mannevu 2011.) Uuden työn teoriaa kohtaan esitetty kritiikki on osin aiheellista, mutta tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava keskustelun teoreettinen ja uusia käsitteellisiä hahmotuksia luomaan pyrkivä luonne.

Uudesta työstä puhuttaessa onkin tärkeää huomata, että sillä ei tarkoiteta loppuun tullutta liikettä, jo tapahtunutta siirtymää. Sen sijaan uusi työ merkitsee jatkuvaa liikettä, muutosta ja perinteisten fordristisen hyvinvointivaltion koordinaattien hämärtymistä ja sekoittumista. Silti uuden työn teorit esittävät, että muutoksista huolimatta monet ”vanhalle työlle” tyyppilliset piirteet, valtarakenteet ja alistus-suhteet ovat löydettävissä myös uudesta työstä. Niiden asema ja logiikka on vain muuttunut tuotannon ytimen siirryttyä tehdastuotannosta koko yhteiskunnassa ja sosiaalisuudessa yleensä tapahtuvaan tiedon, tunteiden, palveluiden ja muiden vastaavien tuotantoon. Uutta työtä käsittelevän keskustelun mukaan olennaista on se, että vanhaan työhön liittyvillä käsitteillä, määritelmillä, tilastointitavoilla ja muilla tutkimusmenetelmillä, sekä näihin liittyvillä yhteiskunnallisilla, poliittisilla ja eettisillä taustaoletuksilla, malleilla ja tavoitteilla ei voida kokonaan selittää ja jäsentää uuden työn luonnetta eikä varsinkaan ratkaista niitä laajempia yhteiskunnallisia ja poliittisia muutoksia, joihin uuden työn muodostuminen liittyy.

UUSI TYÖ JA PREKARISAATIO

Uusi työ ei ole muodostunut ainoastaan työvoimalle ulkoisten muutosten seurauksena. Uudessa työssä on runsaasti erilaisia piirteitä ja kehityskulkuja, jotka ovat seurausta työvoim-

man itsensä kehittämistä uusista työnteon ja yleisemminkin elämän malleista.

Yksi uuden työn vetovoimatekijöistä onkin ollut sen tarjoama mahdollisuus ”paeta” perinteisen fordristisen työn mallista kohti luovia ja sisällöllisesti merkityksellisiä tietointensiivisiä aloja. Yhteiskuntatutkimuksessa tätä murrosta on jo pitkään käsitelty kertomuksena esimerkiksi kulttuurin yksilöllistymisen ja perinteisten yhteiskuntaa järjestävien luokkien rapautumisesta, johon liittyy myös uudenlaisen työkuulttuurin esiinnoisuus. (Beck 1992, 98.) Toisaalta tällaisen ”kosmopoliittisen individualismin” on kritiikissä osoitettu olevan erityisesti koulutetun ja uuteen globaaliin kapitalismiin täysipainoisesti osallistumaan kykenevän keskiluokan kertomus, joka on pikemminkin peittänyt kuin hävittänyt yhteiskunnallisia luokkaeroja. (Skeggs 2014, 111–119.)

Uuden työn ja uuden kapitalismin kulttuuri¹¹ onkin yhtäältä kärjistänyt perinteisiä luokkaeroja, mutta samalla tuottanut uusia, monimutkaisempia luokkarakenteeseen liittyviä kysymyksiä. Erityisen tärkeää on huomata, että uuden työn ja uudenlaisen kapitalismin työkuulttuurin esiinmarssi ei ole suinkaan tarkoittanut ainoastaan koulutetun ja kosmopoliitin keskiluokan astumista tuotannon ytimeen. Koulutusta vaativan tieto- ja palvelutyön määrän huomattavan kasvun seurauksena näiden alojen arvostus on alkanut laskea ja niiden työehdot ovat heikentyneet merkittävästi. Siksi uuden työn käsitteeseen liittyvät tiiviisti kysymykset uudenlaisesta heterogeenisestä työväenluokasta. Näitä kysymyksiä jäsentävät prekariaatin, prekaarin työn ja prekarisoituvan yhteiskunnan käsitteet, jotka heijastavat sitä poliittista ja taloudellista todellisuutta, jonka erityisesti nuoret sukupolvet (”Y-sukupolvi”) kohtaavat työelämässä.

Keskustelu prekarisaatiosta eli työn ja yhteiskunnan yleisestä epävarmistumisesta alkoi Suomessa varsinaisesti vuoden 2006 Euro-MayDay-karnevaalin jälkeen, jolloin yli tuhat prekaaria osallistui mielenosoituskulkueeseen läpi Helsingin ja valtasi myöhemmin illalla

Helsingin rautatiepihalla tyhjillään olleet makasiinit. Vapunaaton yönä makasiineilla sattuneessa tulipalossa juhlivat nuoret hääsivät paloa sammuttaneita palomiehiä väkivaltaisesti pois, minkä seurauksena tapahtumista nousi laaja mediakohu. Mediassa prekariaattiliike yhdistettiin palomiesten ja poliisin väkivaltaiseen vastustamiseen, vaikka varmaa selvyyttä tapahtumista ja osapuolista ei koskaan saatu. (Juppi 2006, 95–98; Raivio 2006, 318–319; Korhonen et al. 2009, 119–122.)

EuroMayDay-karnevaalin ja makasiinien mellakoiden jälkeen käydyssä televisiokeskustelussa (A-Talk 3.5.2006) prekariaattiaktivisti Eetu Viren nosti koko kansakunnan käsitteeksi termin ”paskaduunit”. Samalla prekariaattikeskustelu leimautui työtä karttelevien ”bilettelijöiden” liikkeeksi. (Juppi 2006, 95–98; Raivio 2006, 318–319.) Media tulkitsi tahallisesti tai tahattomasti väärin englannin termin McJob-käännöksen. Paskaduuneilla prekaarit eivät tarkoittaneet työn sisältöä, kuten siivous- tai työtä pikaruokaravintoloissa, vaan työn huonoa palkkaa ja huonoja työehtoja, erityisesti ketjutettuja pätkätyösuhteita (Jakonen, Peltokoski & Vähämäki 2006; Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2009, 5; Kokko 2011). EuroMayDay-mielenosoitukset nimettiin myös *uuden työn liikkeeksi*, jonka tavoitteena oli yhdistää eri alojen prekaareja työntekijöitä. (Helsingin EuroMayDay-verkosto ja verkkolehti *Megafoni* 2006, 11–15; *Megafoni Toimistus* 2006).

Mediakohun ja keskustelun seurauksena prekariaatti- ja prekarisaatio-termit tulivat tunnetuiksi suomalaisessa keskustelussa.¹² Termit otettiin käyttöön erityisesti akateemisessa keskustelussa, vaikka ne saivatkin osakseen myös runsaasti kritiikkiä, etenkin yliopistomaailmassa (Lähteenmaa 2009; Pyöriä 2009). Julkisessa keskustelussa termiä prekariaatti vierastettiin pitkään eikä sitä edelleenkaan käytetä runsaasti. Sen sijaan puhutaan muun muassa pätkätyöistä ja työelämän epävarmistumisesta. Termiä yritettiin myös suomentaa sanalla tilapäistö, mutta käännösyritys ei jäänyt

elämään (Soininvaara 2004; Urpilainen 2006, 126–128).

Itse käsitettä olennaisempaa prekariaattikeskustelussa oli analyysi työn, tuotannon ja yhteiskunnan nopeasta muutoksesta kohti yleistä epävarmuutta. Kansainvälinen prekariaattiliike ja toisaalta myös prekarisaatiotutkimus nostivat esiin monia työelämän muutokseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä, joista keskustellaan nykyisin niin populaarissa kuin akateemisessakin keskustelussa. Prekariaattiliike korosti nimenomaan tendenssejä, eikä se koskaan väittänyt *kaiken* työelämän muuttuneen tosiasiallisesti prekaariksi tai pätkätyöksi, vaikka osa kriitikoista ja tutkijoista onkin asian näin tulkinnut (Pyöriä & Ojala 2012, 171). Prekariaatti-aktivistit kiteyttävät asian seuraavasti: ”Kun puhumme prekariaatista, emme puhu työn puutteesta vaan toimeentulon epävarmuudesta ja yhteisesti tuotetun rikkauten puolustamisesta yksityistä voitontavoittelua vastaan.” (Korhonen et al. 2009, 28.) Prekaarissa asemassa olevilla ihmisillä epäsäännöllistä ja epätyypillistä työtä nähtiin olevan pikemminkin liikaa kuin liian vähän, kun taas työstä saatavaa palkkaa oli niukasti suhteessa tarpeisiin. Siksi yksi keskeisimpiä prekariaatin poliittisia vaatimuksia oli perustulo, joka turvaisi taatun toimeentulon epävarmoilla pätkätyömarkkinoilla. (Hoikkala & Salasuo 2006, 10–56; Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2009, 88–105; Koivulaakso et al. 2010, 125–128; Jakonen, Peltokoski & Toivanen 2012.) Prekariaattiliike voidaankin nähdä erityisenä, uuden työn ja uuden kapitalismin kulttuuriin liittyneenä uudenlaista työväenluokkaa rakentaneena työväenliikkeenä, joka pyrki lisäämään toiminnallaan prekaarin työväen luokkatietoisuutta ja sitä kautta rakentamaan yhteisiä solidaarisuuden ja organisaation verkostoja.

Prekarisaatiokeskustelulla on kaksi tärkeää kansainvälistä juurta. Prekarisaatiosta alettiin puhua ensimmäisenä ranskalaisessa urbaania köyhyyttä koskevassa tutkimuksessa 1970- ja -80-luvun taitteessa. Esimerkiksi sosiologi Patrick Cingolanin tutkimukset käsittelevät

perinteisestä fordistisesta tehdastyöstä pois ajautuneiden pätkätyököyhyyttä sekä urbaania ”marginaalista” työtä. (Cincolani 1986; Bresson 2010; Cincolani 2006.) Myöhemmin erityisesti Ranskassa prekarisaatiota on tutkittu kohtuullisen paljon sosiologisesti ja empiirisesti (Cincolani 2012; Duvoux 2012; Bertaux, Delcroix & Pfefferkorn 2014). Prekarisaatiokeskustelun toinen juuri löytyy vuosina 1999–2003 Pohjois-Italiassa alkaneesta ja myöhemmin Euroopan laajuiseksi levinneestä kansainvälisestä prekariaattiliikkeestä, johon myös Suomen prekariaattiliikehdintä oli kytköksissä. Prekariaattiliike nimesi itsensä uudeksi poliittiseksi subjektiksi, prekariaattiksi, joka pyrkii eroon epävarmasta asemastaan työmarkkinoilla. Toisaalta prekariaatti näki itsensä nimenomaan heterogeenisenä ja työvoiman moneuteen perustuvana uutena tuotannollisena subjektina, joka ei suinkaan pyrkinyt palauttamaan perinteisiä työoloja ja -ehtoja, vaan näki tarpeelliseksi kamppailun uusista oikeuksista ja uusista hyvinvoinnin rakenteista globalisaation ja uuden työn aikakaudella. (Neilson & Rossiter 2005; Mattoni & Doerr 2007.)

Prekarisaatiotutkimuksen ja prekariaattiliikkeen analyysin mukaan työmarkkinat ovat muuttuneet pysyvästi epävarmoiksi. Fordistiseen tuotantoon liittynyt keynesiläinen hyvinvointivaltioprojekti ja kompromissi pääoman ja työväen välillä oli tullut tiensä päähän viimeistään useiden eurooppalaisten maiden lähdettyä niin sanotulle hyvinvointivaltion ”kolmannelle tielle”. Käytännössä kolmas tie tarkoitti sosiaalidemokraattisen politiikan muuttumista uusliberalistiseksi 1990-luvulta lähtien brittiläisen työväenpuolueen (*Labour Party*) vuonna 1994 lanseeraaman ”new labour” -politiikan vanavedessä. Muutokset olivat selkeitä juuri Iso-Britanniassa, sekä muiden muassa Saksassa ja Suomessa. Työsuhteet muuttuivat erilaisten lainsäädännöllisten sekä myös käytännöllisten *policy*-ohjelmien myötä lisääntyvästi pätkittäisiksi niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla. Lyhyiden työsuh-

teiden ketjutus yleistyi samalla kun työehtoja heikennettiin monin tavoin. Prekariaattiliike näki ammattiyhdistysliikkeen kyvyttömänä tai jopa haluttomana vastaamaan näihin uuden tuotannollisen subjektiviteetin kohtaamiin ongelmiin, minkä vuoksi sitä kritisoitiin ja vaadittiin uudistumaan radikaalisti. (General Intellect 2008, 17–115; Korhonen et al. 2009, 26–47; 83–85; Koivulaakso 2010, 35–39.)

Prekariaattiliikkeen mukaan epävarmoista työsuhteista oli tullut siis massiivinen ja kapitalismin uudelle pääomankasautumisen tavalle tyypillinen ilmiö, joka koski erityisesti nuoria, murroksessa oleville työmarkkinoille tulevia ikäluokkia, jotka kutsuivat itseään 1000 euron sukupolveksi ja CV-sukupolveksi (Korhonen et al. 2006, 378–383; Koivulaakso et al. 2010, 28–34). Vakinaiset, turvatut ja hyvät työsuhteet näyttivät kuuluvan toisen maailmansodan jälkeen syntyneille suurille ikäluokille, joiden etua ammattiliitot ajoivat aktiivisesti monissa asioissa, muun muassa eläkekysymyksessä. Tuotantorakenteen muutoksista johtuen nuorelle, prekaarille sukupolvelle ei kuitenkaan ollut tarjolla entisessä määrin pysyviä työsuhteita ja vakaita työuria, eikä esimerkiksi koulutus enää taannut varmaa tai vakinaista työtä. Tämän seurauksena oli syntymässä uudenlaisen kapitalistisen tuotannon arvonmuodostuksen ytimessä pääasiassa uutta tieto- ja palvelutyötä tekevä prekariaatti, jonka elämää kuvasivat yleinen epävarmuus, mahdolltomuus elämän pitkäjänteiseen suunnitteluun, sosiaalisen nousun estyminen, köyhyys, tulo- ja sosiaaliturvaloukut, itsenäisyyden puute ja työnantajien mielivallalle alttiiksi joutuminen. (Holvas & Vähämäki 2005, 167–192; Korhonen et al. 2006, 378–383; Korhonen et al. 2009; Koivulaakso et al. 2010; Standing 2010.) Etelä-Euroopan maissa kehitys kytkeytyi korkeaan nuorisotyöttömyyteen, joka oli huomattavan korkeaa jo ennen vuonna 2008 alkanutta talouskriisiä, mutta joka syveni katastrofaalisen vakavaksi kriisin jälkeen. Toisaalta nuori prekaari työvoima on kasvanut jatkuvasti myös matalan työttömyyden maissa, kuten Saksassa,

12.07.2011 klo 12:34:59

Heidegger heideggert und das Sein spricht zu meinem Dasein ... das ist der Moment der Lichtung: das Seiende offenbart sich vor meinen Augen ...

Hannu Eerikäinen

jossa valtaosa uusista työsuhteista määritellään prekaareiksi.¹³ (Lemaître 2012; Dörre 2014, 17–27.)

Prekariisaatiossa on siis kysymys paljon muustakin kuin pätkätoista. Prekariaatti-liikkeen analyysin mukaan käynnissä on sukupolvijako, jossa nuoret sukupolvet ovat siirtymässä pysyvän epävarmuuden aikaan seurauksena pääoman uudenlaisesta kasautumisen logiikasta. Globaali pääoma ei ole enää riippuvainen fordistisesta kompromisista, ja siksi se näkee fordismin aikakaudella rakennetut, työtä säätelevät ja organisoivat yhteiskunnalliset rakenteet rajoittavina. Prekaarin sukupolven kokemus työelämästä on hyvin toisenlainen kuin suurilla ikäluokilla. Prekaarista työstä ansaitut rahat riittävät juuri ja juuri elämiseen, eikä esimerkiksi perheen perustaminen pienten ja epäsäännöllisten tulojen varaan tunnu vastuulliselta toiminnalta. Ajallinen ja rahallinen sijoittaminen koulutukseen tuntuu turhulta, sillä koulutus ei takaa työpaikkaa tai varmuutta. Myös arkipäivän elämä muuttuu hyvin toisenlaiseksi, sillä äärimmillään pätkätyö määrittelee koko elämää. Prekaarien työläisten on odotettava seuraavaa työtä eräänlaisessa jatkuvassa valmiustilassa, puhelimen tai netin ääressä. Seuraavaa työpätkää on etsittävä edellisen ollessa käynnissä, eikä pätkien ketjuuntumisesta ole mitään varmuutta. Tilanteen seurauksena esimerkiksi mahdollisuus lomiin muuttuu epämääräiseksi tai häviää kokonaan. Näin koko perinteinen fordismiin ja vakaaseen hyvinvointivaltioon liittynyt käsitys työstä elämän vakautta, järjestystä ja turvallisuutta lisäävänä asiana vaikuttaa olevan muuttumassa. Prekariisaation käsite on ymmärrettävä ilmauksena tästä muutoksesta. (Holvas & Vähämäki 2005, 167–192; General Intellect 2008, 41–76; Korhonen et al. 2009; Åkerblad 2011, 19–36; Jokinen 2013, 5–17.)

Prekariaatti-liikkeen ja prekariisaatiotutkimuksen mukaan prekaarien työsuhteiden lisääntyminen on lisännyt epäsolidarisuutta työpaikoilla ja yleisesti myös työväestön keskuudessa. Prekariisaatio lisää ensinnäkin

pysyvien ja pätkätyösuhteissa olevien keskinäistä epäsolidarisuutta, sillä näiden kahden statuksen välillä vallitsee monia sosiaalisia ja taloudellisia eroja. Toiseksi se lisää epäsolidarisuutta erityisesti pätkätyöläisten kesken, sillä saadakseen seuraavan pätkän työntekijän on pyrittävä turvaamaan oma suosionsa ja menestyksensä – mahdollisesti muiden kustannuksella. Tämän seurauksena työnantajat hyötyvät prekaarista työvoimasta, sillä epäsolidaarinen joukko ei kykene neuvottelemaan kaikille yhtäläisestä ja oikeudenmukaisesta palkkauksesta, yhtäläisistä työehdoista ja niin edelleen. Käytännössä nykypäivän Suomessa ihmiset tekevät jo nyt samoja töitä erilaisilla palkoilla ja erilaisilla työehdoilla. Tämä lisää uuden työn teoriassa mainittuja egoistisen opportunistin ja kyynisyyden tendenssejä. (Korhonen et al. 2009, 76–87; Koivulaakso et al. 2010, 45–65; Hirsiaho et al. 2011, 12–13.)

Mistä prekariisaatio sitten johtuu? Prekariisaation syitä voidaan löytää monesta suunnasta, mutta niistä tärkeimmät ovat pääoman kasautumisen logiikkaan 1970-luvulta lähtien vaikuttaneet uusliberalistinen kehitys sekä toisaalta uusklassiseen talousajatteluun kytkeytynyt talous- ja hyvinvointipolitiikka. Uusliberalismin yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli heikentää työvoiman järjestäytymisastetta. Hyökkäys ammattiliittoja vastaan onkin heiluttanut monin tavoin niiden asemaa, mutta ennen kaikkea se on synnyttänyt vakituisten ja hyvin suojeltujen työpaikkojen ulkopuolella kasvavan prekaarin työn alueen. Työllisyyden osalta uusklassinen taloustiede puolestaan uskoo malliin, jonka mukaan työvoiman tarjonta tulee pitää mahdollisimman suurena, mikä tuottaa suoraan palkkojen laskua ja lisää matalapalkkatyötä. (Alaja & Suominen 2013, 89–127; Ahokas & Holappa 2014; Wolff & Resnick 2012.)

Näiden kahden yleisemmän talouspoliittisen tendenssin lisäksi prekaarien töiden lisääntyminen liittyy uuteen postfordistiseen tuotannolliseen trendiin, joka näkyy käytännössä tieto- ja palvelutyön, siis nimen-

omaan uuden työn, lisääntymisenä. Uusi työ on luonut liikehdintää pois perinteisen työn parista erilaisten yhtäältä uuden työn mutta toisaalta myös uusliberalismin sisältämien yksilöiden vapauteen ja autonomiaan liittyneiden lupauksen kautta. Uuden työn kulttuuri sisältää selvän uuden työn ”voittajien” kertomuksen. Prekariaatti on kuitenkin ollut pääsääntöisesti uuden työn häviäjäloukka. On silti syytä huomata, että uuden ja prekaarin työn jakolinjat eivät noudata perinteistä yhteiskuntaluokkien välistä jakoa. Prekariaattiin kuuluu niin koulutamattomia ”syrjäytyneitä” kuin hyvinkoulutettuja ja tunnollisia huippuosajia. Prekariaattia määrittelee myös yksilöllisiin elämäkertoihin liittyvä ailahtelevaisuus: tämän päivän menestyjä voi olla huomisen epäonnistuja. Taidot, yritteliäisyys tai ahkeruus eivät takaa kenellekään varmaa asemaa nykyisillä työmarkkinoilla. Toistaiseksi prekariaatti ei ole pystynyt organisoitumaan ja taistelemaan omien palkkojensa ja työehtojensa puolesta, eikä se ole myöskään kyennyt hyötymään uuden työn tarjoamista huipputyöpaikoista.

Edellä mainituista syistä työelämän prekarisoituminen on tendenssi, joka koskee kaikkea työvoimaa, vaikka edelleenkin enemmistö työntekijöistä ei työskentele suoraan prekaareiksi määriteltävissä töissä. Prekaarista työstä tulee jatkuvasti yhä tyypillisempää, ja kansainvälisessä keskustelussa on huomautettu, että prekaari työ on pikemminkin kapitalistisen työn normi ja fordistinen hyvinvointivaltio vain ohimenevä poikkeus. (Neilson & Rossiter 2008.) Prekariaattiliike ja prekarisaatiotutkimus ovat pyrkinet ymmärtämään näitä tendenssejä ja korostaneet, ettei paluu vanhan työn normeihin, järjestykseen tai järjestäytymiseen ole enää mahdollista. Siksi prekarisaatiokeskustelussa on vaadittu lisäymmärrystä ja -tietoa uuden työn erityispiirteistä ja niistä tekijöistä, jotka voisivat auttaa työntekijöitä rakentamaan mielekästä ja hyvää työelämää sekä puolustamaan oikeuksiaan kapitalismin merkittävien muutosten aikakaudella.

UUSI TYÖ, PREKARISAATIO JA

HYVINVOINTIVALTION MUUTOKSET

Risto Heiskalan ja Eeva Luhtakallion toimittama teos *Uusi jako* (Heiskala & Luhtakallio 2006) kuvaa, kuinka suomalainen yhteiskunta on muuttunut ja kuinka sitä on muutettu kilpailuhenkiseksi 1990-luvulta lähtien. Yhteiskuntatieteilijät ovatkin nimenneet ilmiön muun muassa kilpailukyky-yhteiskunnaksi (Heiskala & Luhtakallio 2006), yrittäjyys-yhteiskunnaksi (Kettunen 2008) ja kilpailuvaltioksi (Alasuutari 2006; Sorsa 2014). Kyse on yhteiskunnan arvojen, mutta myös käytännön talous- ja yhteiskuntapolitiikan muutoksesta pois täystyöllisyyttä, hyvinvointia ja ”automaattisia vakauttajia” rakentaneesta järjestelmästä kohti työn tarjontaa, kilpailua, yrittäjyyttä ja yksilön vastuuta korostavaa kilpailuvaltiollista mallia. Tämän seurauksena myös perinteisestä palkkatyöstä on tullut enemmän yrittäjämäistä projektityötä, jossa työn logiikka ohjaa ensisijaisesti taloudellinen tulos, ei niinkään sisältö tai työn yhteiskunnallinen merkitys. Uuteen työhön ja työn prekarisoitumiseen liittyvät muutokset kytkeytyvät monin tavoin kilpailuvaltion kehitykseen, jonka myötä hyvinvointivaltion keskeisiä instituutioita ja toimintoja on purettu ja muutettu.

Uuden työn ja prekarisaation ilmiöt ovat nostaneet esiin fordistisen pysyvän työsuhteen ja lähes täystyöllisyyden tilanteeseen rakennettun työttömyyskorvaus- ja sosiaaliturvajärjestelmän rajoittuneisuuden. Suomessa työttömyys on muuttunut 1990-luvun laman jälkeen pysyväksi ilmiöksi ja vakiintunut kohtalaisen korkealle, noin 7–9 prosenttiin. Esimerkiksi finanssi- ja talouskriisiä edeltäneen kasvusuhdanteen huipulla vuonna 2007 työttömyysprosentti oli 6,0, kun taas kriisiä seuranneen laman syvimmissä kohdassa syksyllä 2010 työttömyys nousi 8,4 prosenttiin (Myrskylä 2010). 1990-luvun laman jälkeen edes kasvun aikana ei työttömyys ole laskenut lähelle täys-

työllisyyttä eli noin neljään prosenttiin. Vuoden 2014 syyskuussa työttömyys oli jälleen ennätyskorkeissa lukemissa. Tilastokeskuksen mukaan työttömiä oli 219 000 (8,2%) ja työ- ja elinkeinoministeriön mukaan 314 500. (TEM 2014.)

Teollisuustyön vähentyessä ja työttömyyden kasvaessa kilpailukyky-yhteiskunnan kontekstissa työttömyys- ja sosiaaliturvaa on alettu ajatella uudella tavalla. Uutta työtä koskevissa keskusteluissa on puhuttu siirtymästä hyvinvointiyhteiskunnasta (*wellfare*) ”työkyvyn” yhteiskuntaan (*workfare*), josta Suomessa on käytetty myös nimitystä ”kannustin- ja velvoitelinja” (Kosonen 1998; *workfarismista* katso myös Sorsa 2014). Termi *workfare* kehitettiin 1960-luvulla Yhdysvalloissa Richard Nixonin valtakaudella. Sitten se on levinnyt koko läntiseen maailmaan. *Workfaren* perusidea on, että saadakseen yhteiskunnan tukia työttömän on haettava aktiivisesti töitä ja otettava vastaan käytännössä mitä tahansa tarjolla olevia töitä. Työnhakijan on myös osallistuttava erilaisiin työkykyä ylläpitäviin koulutuksiin ja palkattomiin tai erittäin pienellä korvauksella toteutettaviin harjoitteluihin. Toista, koulutuksista tai harjoitteluista kieltäytyminen johtaa työttömyyskorvauksen katkaisuun ja karensiin. (Kildal 2001; Krinsky 2009; Waquant 2010.) Nämä käytännöt ovat arkipäivää suomalaisten työ- ja elinkeinotoimistojen työskentelyssä, ja ne tuottavat prekaaria työvoimaa.

Suomessa myös sosiaaliturvaa on kehitetty tähän suuntaan. Yksi askel oli kansanedustaja Osmo Soininvaaran (vihr.) mukaan nimetty Lex Soininvaara vuonna 2010. Se mahdollisti toimeentulotuen perusosan leikkaamisen peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta kieltäytyviltä alle 25-vuotiailta tuensaajilta.¹⁴ Jälkeenpäin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksessa on todettu, että tämä toimeentulolain kymmenennen pykälän muutos ei parantanut tai auttanut nuorten koulutuksesta kieltäytyneiden nuorten tilannetta. (Finlex 2014; Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012.) Vuonna 2013 puolestaan

peruspalveluministeri Anne Risikko esitti niin sanotun ”osallistuvan sosiaaliturvan” käyttöön-ottoa (Ilkka 2013). Vuoden 2013 joulukuussa sosiaali- ja terveysministeriö alkoi valmistella ohjelmaa tämän toteuttamiseksi. (STM 2014.) Näin ollen myös sosiaaliturvan vastaanottaminen tehtäisiin vastikkeelliseksi, eli saadakseen sosiaaliturvaa ihmisen on tehtävä tiettyjä sosiaalitoimiston hänelle määräämiä tehtäviä, joita ministeriön raportissa kutsutaan aktivointitoimenpiteiksi.

Työntekijän ja hakijan kannalta nämä edellä mainitut seikat ovat muutoksia, jotka pakottavat työttömiä hakemaan jatkuvasti töitä ja työllistymään aloille, jotka eivät vastaa heidän koulutustaan ja osaamistaan tai ovat muuten ristiriidassa heidän elämänsuunnitelmiansa ja -tapojensa kanssa. Nämä muutokset ovat lisänneet myös erilaisten palkallisten ja palkattomien harjoittelujen, työllistämistöiden ja muiden vastaavien käyttöä työntekijöiden aktiivisuudessa. Mainitut uudet käytännöt siis tuottavat aktiivisesti prekaaria työvoimaa, joka elää pätkättöiden ja pätkätyöttömyyden välimaastossa, työskennellen yleensä matalapalkka-sektorilla. Usein juuri tämänkaltaisen prekaari työvoima kärsii toimeentulo-ongelmista ja toimeentuloloukuista, sillä vallitseva sosiaaliturvajärjestelmä ei jousta prekaarin työläisen työn, tulojen ja elämäntilanteiden muutosten mukaisesti. Seurauksena on oletettavasti hitaasti etenevä työssäkäyvien köyhien (*working poor*) luokan muodostuminen.

Yleisempinä uuteen työhön ja prekarisatioon liittyvinä hyvinvointivaltion muutoksina voidaan mainita seuraavat kolme kehityssuuntaa. Ensiksikin viime vuosikymmenien keskeisenä poliittisena linjana on ollut julkisen sektorin tietoinen supistaminen ja tehostaminen. Monet työn prekarisoitumiseen liittyvät kehityskulut ovat liittyneet niin sanottuun *New Public Management* -hallintamalliin, jonka tutkijat ovat nähneet yhtenä suurimpana käytännön tekijänä hyvinvointivaltion alasajossa (Eräsaari 2006). Lukuisat uuden työn piirteet, kuten töiden projektiluonteisuus, sekä toisaal-

25.01.2009 klo 11:52:52

Nyt ymmärrän, että utopian perspektiivi on pidettävä koko ajan esillä, vaikka utopia ei koskaan toteutuisi. Joseph Beuys oli vallankumouksellinen utopisti ja suuri humoristi.

Hannu Eerikäinen

ta monet prekarisaatiolle tyypilliset piirteet, kuten työsuhteiden pätkittäisyys, epävarmuus ja työehtojen heikkeneminen, löytyvät myös muuttuvista julkisen sektorin töistä. Julkisen sektorin tehostaminen ja supistaminen on johtanut viimeisten vuosikymmenten aikana noin 40 000 työpaikan häviämiseen, minkä lisäksi työsuhteet ovat muuttuneet entistä pätkittäisemmiksi muun muassa opettajilla ja sairaanhoitajilla. Hoitoalalla on nähty useita oikeusprosesseja laittomia määräaikaisuuksia vastaan. Useissa tapauksissa kanteen nostajat ovat voittaneet työnantajien laittomasti tekemät useiden kymmenien pätkätösuhteiden ketjuttamiset (ks. esim. Hölttä & Co. 2014a ja Hölttä 2014b). Äärimmäisessä tapauksessa sairaanhoitaja-opiskelijan ja lähihoitajan työsuhdetta oli ketjutettu lainvastaisesti Joensuuissa siten, että sairaanhoitajalla oli kuuden vuoden aikana satakuusi työsuhdetta samaan kuntatyönantajaan. (TEHY Deski 2006.)

Toiseksi yhtä aikaa julkisen sektorin tehostamisen ja supistamisen kanssa aiemmin pääasiassa julkiselle sektorille kuuluneita tehtäviä on avattu ja osittain myös pakotettu markkinataloudellisen kilpailun piiriin. Keskeinen väline tämän siirtymän tuottamisessa on ollut niin sanottu tilaaja-tuottajamallin käyttöönotto sekä EU:n vaatima julkisten palveluiden tuottajien kilpailutus (terveydenhoidon tilaaja-tuottajamallista Lillrank & Haukkapää-Haara 2006 ja EUPARL 2013). Tämän tyyppiset julkisen sektorin muutokset näkyvät esimerkiksi yksityisen terveydenhoitobisneksen räjähdyksessä kasvussa sekä yliopistokoulutukseen liittyvässä lainsäädännöllisessä muutoksessa eli uudessa yliopistolaissa. Terveystieteiden julkisen sektorin tehostaminen ja supistaminen on johtanut julkisten terveystieteiden huonoon saatavuuteen, käytännössä jonoihin. Myös vanhustenhuollon ongelmat ovat olleet jatkuvasti kasvussa. (THL Kaventaja 2014; Heikka 2010). Julkisen sektorin hoitotöistä on paennut huomattava määrä muun muassa sairaanhoitajia ja lääkäreitä. Suomessa yli

30 000 sairaanhoitajaa työskentelee muilla kuin koulutustaan vastaavilla aloilla ja kunnallisten lääkärinpaikkojen täyttäminen on ollut vuosikausia merkittävä ongelma, jota on paikattu esimerkiksi virolaisilla lääkäreillä. (TEHY 2012.) Jopa yksi neljäsosa Tarton yliopistosta valmistuneista lääkäreistä työskentelee Suomessa. (TEHY 2010; YLE 2012; YLE 2014a.) Suomalaiset lääkärit, joita voidaan pitää uudenlaisen työjärjestyksen voittajina, ovat siirtyneet joukolla yksityisille lääkäriasemille, jotka ovat laajentaneet toimintaansa nopeasti. Esimerkiksi työterveyshoito on siirtynyt pääasiassa muuttaman suurimman toimijan haltuun. Yksityisessä terveydenhoitobisneksessä uusia toimijoita tulee kuitenkin jatkuvasti markkinoille ja ala on kokonaisuudessaan kasvava. Joissakin kaupungeissa julkista terveydenhoitoa on pyritty myös kokonaan ostamaan yksityisiltä palveluntarjoajilta.

Toinen esimerkki julkisen sektorin tuoteistamisesta ja avaamisesta markkinataloudelle on suomalaisen koulutusjärjestelmän muutos, erityisesti korkeakoulutuksen muutokset. Tietotyössä yliopisto- ja korkeakoulutuksella on ollut ja tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia Suomessa tehtävän tietotyön luonteeseen sekä yhteen hyvinvointivaltion peruspilareista, maksuttomaan koulutukseen. Tiedon tuotannosta, hallinnasta ja jakelusta on tullut yksi tietoyhteiskuntien merkittävimmistä kilpailutekijöistä. Yliopistouudistuksella oli monia syitä ja vaikutteita, mutta on selvää, että yliopistojen muuttaminen ”autonomiseksi” eli lainsäädännöllisesti yritysten kaltaisiksi toimijoiksi on tehnyt mahdolliseksi yliopistoissa tuotettavan tiedon muuttamisen hyödykemuotoon. (Tomperi 2009; Jakonen & Tilli 2011.) Välittömästi yliopistolakiuudistuksen jälkeen aloitettiin myös yliopistosektorin muutokset, mikä johti joidenkin toimipisteiden lakkauttamiseen, rahoituksen vähentymiseen ja tarkentumiseen tietyille aloille. Yliopistouudistus mahdollistaa myös lukukausimaksujen perimisen, mistä sittemmin on kiistelty vuosittain. Aluksi lukukausi-

maksuja haluttaisiin kokeilla ulkomaalaisiin opiskelijoihin, minkä jälkeen sitä voitaisiin testata mahdollisesti myös suomalaisilla opiskelijoilla. Myös koulutuksesta on tehty ”vas- tikkeellista” ja rajoitettua, mikä on tarkoittanut opiskelijoille entistä tiiviimpiä ja suppeampia opintoja. Esimerkiksi opintotukikuukausien määrää ja kriteerejä opintorahan saamiseksi on rajattu aiemmasta. Julkilausuttuna tavoitteena on tuottaa työvoimaa työmarkkinoille nopeasti eli pitää yllä korkeaa työvoiman tarjontaa. (OPM 2006, 10–27; OKM 2013, 10–17.)

Kolmanneksi uuden työn, prekarisaation ja hyvinvointivaltion muutoksen suhde näkyy niin sanotun sosiaalisen palkan pienentymisessä. Sosiaalisella palkalla tarkoitetaan hyvinvointivaltiolla tyypillistä järjestelyä, jossa korkean verotuksen vuoksi suhteellisen pienen nettopalkan ovat tehneet hyväksyttäväksi pääasiassa verovaroilla turvatut hyvät kunnalliset palvelut, kuten terveydenhoito ja koulutus, mutta myös monenlaiset muut julkiset palvelut, esimerkiksi urheilukentät, uimahallit, teatterit, kirjastot ja niin edelleen (Sef-ton 2002; Volanen 2010). Hyvinvointivaltion murrosta jouduttanut, vuoden 2008 jälkeen alkanut niin sanottu vyönkiristyspolitiikka (*austerity measures*) on luonut paineita juuri näiden hyvinvointivaltion perustoimintojen supistamiseen tai lakkauttamiseen sekä toisaalta kyseisten palveluiden tuotteistamiseen ja yksityistämiseen. Toisin sanottuna saadaksen entisen veroisia palveluita kansalaisen on kyettävä maksamaan palveluista yhä enemmän jo ennestään korkean verotaakan lisäksi. Tämä vähentää halukkuutta sitoutua hyvinvointivaltion projektiin ja lisää palkka- ja tulokilpailua kaikissa tuloluokissa.

Perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion purkamista jouduttaneen ja tukeneen uusklassisen ja uusliberalistisen kilpailuvaltiollisen talouspolitiikan mallin mukaisesti valtion tehtävänä ei ole turvata yksilöiden tai perheiden hyvinvointia, vaan hyvinvointi kytkeytyy ensisijaisesti yksilön työkykyyn. Henkilön työkyvystä onkin tulossa yhä tär-

keämpi yksilön hyvinvoinnin tekijä. Tässä mallissa osaava, terve ja korkeasti koulutettu ”uutta työtä” tekevä työntekijä pääsee käsiksi korkeisiin palkkoihin, minkä lisäksi hänen terveydenhuoltonsa ja eläkekertymänsä on turvattu työnantajan puolesta sekä mahdollisen henkilökohtaisten eläkesäästöjärjestelmien avulla. Prekaareihin töihin juuttuneet ihmiset eivät puolestaan kykene ostamaan terveys- ja hyvinvointipalveluita rahalla, eivätkä he ole oikeutettuja joko ollenkaan tai sitten vain osittain työterveyshoitoon. Samalla esimerkiksi asuinalueiden erot muokkautuvat ensisijaisesti varakkuuden perusteella, jolloin kaupungeissa on selvästi nähtävissä alueellista segregaatiota ja gentrifikaatiota, mikä johtaa muun muassa köyhyyden kasaantumiseen. (Il-mavirta 2008, 275–281; Rasinkangas 2013.)

UUSI POLIITTINEN JÄRJESTYS?

Hyvinvointivaltio on poliittinen projekti, jota on tukenut toisen maailmansodan jälkeen pääoman ja työvoiman erityislaatuinen kompromissi. Uutta työtä ja prekarisaatiota koskevissa analyyseissa on esitetty, että tämä kompromissi on alkanut purkautua viimeistään 2000-luvulle tultaessa. Pääoman ja työvoiman kompromissin purkautumisella on myös merkittäviä poliittisia vaikutuksia. Keskeisimpiä näistä ovat edustukselliseen politiikkaan liittyvät muutokset, kuten äänestyskäyttäytymisen muutos ja puoluekentän äänijakautuman muutos, sekä toisaalta ammatilliseen järjestäytymiseen liittyvät muutokset.

Suomalainen hyvinvointivaltio ja sen sosiaalipolitiikka on rakennettu nimenomaan fordistisen, pysyvän palkkatyömallin perustalle. Sen mukaan työ on parasta sosiaaliturvaa, minkä vuoksi hyvinvointivaltion tavoitteena on ollut täystyöllisyystilanteen edistäminen. Täystyöllisyyspolitiikka oli pitkään sosiaalidemokraattisen ja vasemmistolaisen puoluepolitiikan tukijalka. Viimeisen kahden-

kymmenen vuoden aikana Suomessa tai Euroopassa yleisemminkään ei ole kuitenkaan päästy lähellekään täystyöllisyystilannetta. Työttömyys on muuttunut ”rakenteelliseksi”, mikä on aiheuttanut huomattavia ongelmia hyvinvointivaltiolle, ammattiliitoille ja vasemmistopuolueille. Uutta työtä ja prekarisaatiota koskevassa keskustelussa onkin kiinnitetty runsaasti huomiota niin ammattiyhdistysliikkeen kuin vasemmistolaisen puoluepolitiikan kriisiin (Holvas & Vähämäki 2005; General Intellect 2008). Uutta työtä ja työn prekarisaatiota koskevat analyysit liittyvät usein uudenlaisen, ammattiliittoihin järjestäytymättömän tai ammattiliittojen huonosti suojeleman työntekijäjoukon syntymiseen. Tarkastelen seuraavaksi millaisia yleisiä poliittisia muutoksia suomalaisessa poliittisessa kentässä voidaan havaita viimeisen 30 vuoden ajalta, jolloin siirtymä jälkifordistiseen yhteiskuntaan on voimistunut niin Suomessa kuin muissakin länsimaisissa hyvinvointivaltioissa.

Yleistä poliittista järjestäytymistä ja toimintaa kuvaa viimeisen 30 vuoden ajalta laskeva kiinnostus edustuksellista politiikkaa kohtaan. Äänestysinnostus eduskuntavaaleissa on tippunut Suomessa tänä aikana noin 80 prosentista reiluun 70 prosenttiin. Absoluuttisissa äänestysmäärissä tämä tarkoittaa sitä, että vuonna 1983 107 735 ihmistä enemmän käytti äänioikeuttaan kuin vuonna 2011. Muutoksessa on otettava huomioon kuitenkin lisäksi se, että vuonna 2011 äänioikeutettuja oli kaikkiaan 435 769 enemmän kuin vuonna 1983. (SVT1 2014.)

Eduskuntavaaleissa annettujen äänien kokonaisuus ei vielä sinällään kerro mitään politiikan sisällöllisestä suunnanmuutoksesta. Tarkasteltaessa puolueiden saamia äänimääriä yleislinja alkaa kuitenkin selkiytyä. Vuonna 1983 elettiin perinteisten ammattiliittojen kautta järjestäytyneen vasemmiston kultakautta ja vuoden 1983 vaalit olivat SDP:n voitto sen saatua 26,1 prosenttia äänistä (795 953 ääntä), joilla se sai 57 kansanedustajaa. Va-

semmistoliittoa edeltänyt SKDL sai puolestaan 13,5 prosenttia äänistä (400 930 ääntä), joilla se sai 27 kansanedustajaa. Käytännössä lähes kolmannes äänestäjistä äänesti suoraan vasemmistopuoluetta, jos mukaan lasketaan vielä SKP:n kannatus. (Tilastokeskus 2014a). Tuolloin sosiaalidemokraatti Kalevi Sorsan johtaman hallituksen muodostivat kuitenkin SDP, Keskusta, SMP ja RKP (1983–1987). (Valtioneuvosto 1 2014.)

1980-luku oli jatkuvan talouskasvun ja vakaan politiikan aikakautta. 1970-luvun useiden hallituskriisien jälkeen vuoden 1979 vaaleja seurasi pysyvien hallitusten aikakausi. (Mickelson 2007.) Kasvavassa taloudessa ja Neuvostoliiton kanssa käydyn kahdenvälisen kaupan seurauksena työttömyysprosentit pysyttelivät erittäin matalalla, ja käytännössä Suomessa vallitsi 1980-luvun lopulla täystyöllisyys. Palkat kasvoivat nopeasti, mikä vähensi lakkoja ja vakautti taloutta. Ihmiset vaurastuivat ja suomalaisen hyvinvointivaltion instituutioita vahvistettiin monin tavoin. 1980-luvun Suomi siis eli ”vanhan” fordistisen työn, keynesiläisyyttä muistuttavan täystyöllisyyspolitiikan ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion kukoistuskautta.

Suuri muutos käynnistyi vuonna 1991 alkaneen talouslaman myötä. Vaikka vasemmisto oli suosittu koko 1980-luvun, sen kannatus hiipui yhdessä äänestysaktiivisuuden kanssa maan ja kansalaisten vaurastuessa. Vuoden 1987 eduskuntavaalien jälkeen muodostettu hallitus (1987–1991) oli ensi kertaa 21 vuoden kokoomuslaisen Harri Holkerin johtama sinipunahallitus (Kokoomus, SPD, RKP ja SMP). Vuonna 1991 politiikan suunta kääntyi yhä enemmän oikealle Keskustapuolueen oikeistolaistumisen myötä Esko Ahon puheenjohtajakaudella. Vuonna 1991 muodostettu Ahon porvarihallitus (1991–1995, Keskusta, Kokoomus, Kristillinen liitto ja RKP) sai kuitenkin hoidettavakseen ennen näkemättömän syvän laman, mikä näkyi myös puolueiden kannatuksessa seuraavissa vaaleissa. Vuosina 1995 ja 1999 muodostetut hallitukset olivat

09.05.2009 klo 11.32:15

Eteenpäin Donna Harawayn viitoittamaa tietä! Kyborgi on meidät pelastava!

Hannu Eerikäinen

SDP:n puheenjohtaja Paavo Lipposen johtamia sateenkaarihallituksia, joissa olivat mukana SDP, Kokoomus, Vihreät (Vihreät erosivat Lipposen toisesta hallituksesta 31.5.2002), Vasemmistoliitto ja RKP. Laman seurauksena vasemmiston politiikka oli suosittua, mutta samalla myös vasemmistopuolueiden politiikka kääntyi enemmän ”kolmannen tien sosialidemokratian” suuntaan SDP:n Paavo Lipposen ja Vasemmistoliiton Suvii-Anne Siimeksen johdolla. (Kolmannen tien sosialidemokratias-ta katso Rhodes 2000 ja Finlayson 1999.)

2000-luvulla poliittinen mielipideilmasto on kääntynyt yhä selvemmin oikealle. Vuoden 2011 vaaleissa Vasemmistoliitto sai 14 kansanedustajapaikkaa (239 039 ääntä) ja SDP 42 kansanedustajapaikkaa (561 558 ääntä). Vuosi 2011 oli entisen SMP:n raunioille rakennetun Perussuomalaisten läpimurtovuosi. Puolue keräsi ”jyttyllään” 38 kansanedustajapaikkaa (560 075 ääntä), vaikka vuoden 2007 vaaleissa puolue oli saanut vain viisi kansanedustajapaikkaa (112 256 ääntä). Vaalien suuri häviöjä oli Matti Vanhasen kahden pääministerikauden aikana (2003–2010) selkeästi oikeistopuolueeksi muuttunut Keskusta. (Tilastokeskus 2014). Vuonna 2011 suurimman puolueen aseman sai Kokoomus, joka muodosti Jyrki Kataisen johdolla sateenkaarihallituksen (Kokoomus, SDP, Vihreät, Vasemmistoliitto, RKP ja Kristillisdemokraatit – Vasemmistoliitto erosi hallituksesta 4.4.2014), jonka turvin Perussuomalaiset pelattiin ulos hallituksesta historiallisen pitkien hallitusneuvotteluiden avulla. (Valtioneuvosto 2 2014; Valtioneuvosto 2 2014.) Jyrki Kataisen jätettyä kokoomuksen puheenjohtajan ja samalla myös pääministerin tehtävät 24.6.2014 uuden hallituksen muodosti nyt kokoomuksen puheenjohtajaksi valittu Alexander Stubb. Stubbin hallitus muodostui Kataisen hallituksen jäljellä olevista jäsenistä, joskin useita ministerivaihdoksia nähtiin. 18.9.2014 Vihreät erosivat Stubbin hallituksesta. Stubbin noustua pääministeriksi Kokoomuksen kannatus kääntyi

selvään laskuun, kun taas Juha Sipilän johtama Keskustapuolue on kerännyt historiallisen korkeat kannatusluvut. (YLE 2014b.)

Olennaista 2000-luvun poliittisessa kehityksessä on politiikan linjan selkeä kääntyminen oikealle, kolmen suurimman puolueen (SDP, Kokoomus, Keskusta) hegemonian murtuminen Perussuomalaisten nousun myötä sekä vasemmistopuolueiden romahdus. Vasemmistopuolueiden (SDP ja Vasemmistoliitto) yhteinen kannatus oli laskenut vuonna 2011 yhteensä 800 597 ääneen, kun vuonna 1983 puolueiden yhteinen kannatus oli 1 196 883 ääntä. SDP:n ja Vasemmistoliiton muodostama vasemmisto on siis menettänyt 400 000 äänestäjää 30 vuodessa samalla, kun politiikkaa ohjaavat yhä selkeämmin oikeistolaiset arvot. (Tilastokeskus 2014a.)

Jyrki Kataisen hallitus (2011–2014)¹⁵ on tehnyt vuosina 2013 ja 2014 ennennäkemättömän suuret julkisten menojen leikkaukset valtion niin kutsutun kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi. Väitettyä kestävyysvajetta on sanottu olevan tarve vähentää jopa 8–9 miljardia euroa, mikä tulisi näkymään monin tavoin hyvinvointipalveluissa, koulutuksessa sekä perheiden hyvinvoinnissa. (YLE 2013.) On merkille pantavaa, että hallituksen oikeistolaisen politiikan vaihtoehdona on ollut oppositio, jonka muodostavat uuspopulistinen ja osittain äärioikeistolainen Perussuomalaiset sekä yrittäjänä aikaisemmin tunnetun Juha Sipilän johtama keskustaoikeistolainen Keskusta. Näistä molemmat olisivat valmiita leikkaamaan entisestään hyvinvointivaltion perusrakenteista, esimerkiksi virkamiehistöstä.¹⁶

Valtakunnan politiikassa on siis tapahtunut selkeä käänne oikealle. Käänteen seurauksena puhe yrittäjyyden ja yritysten merkityksestä kansantaloudelle on lisääntynyt entisestään ja julkisen sektorin puolustajat ovat olleet pitkään vailla ääntä tai yleisempää poliittista tukea. Julkisen sektorin kehittäminen onkin tarkoittanut viime vuosina pääasiassa julkisen sektorin leikkaamista ja supistamista. Tämä on tarkoittanut työvoiman vähennyistä julkisel-

la sektorilla. Vuonna 1989 Suomessa elettiin käytännössä täystyöllisyyden tilanteessa. Tämä ei kuitenkaan johtunut ainoastaan yksityisen sektorin menestyksestä, vaan myös laajasta julkisesta sektorista. Juuri ennen lamaa vuonna 1991 julkisella sektorilla, siis valtion ja kunnan palveluksessa, työskenteli yhteensä lähes 700 000 ihmistä. Yksityinen sektori työllisti tuolloin 1045 000 ihmistä ja valtio-omisteiset yhtiöt 103 000. Tammikuussa vuonna 2011 julkisella sektorilla työskenteli puolestaan yhteensä 663 000 ihmistä ja yksityisellä sektorilla 1 374 000 henkeä. (Tilastokeskus 2014b; Tilastokeskus 2014c). Julkiselta sektorilta on siis hävinnyt noin 40 000 työpaikkaa ja yksityisen sektorin työpaikat ovat lisääntyneet noin 300 000. Samalla myös valtioenemmistöisistä yhtiöstä on hävinnyt noin 40 000 työpaikkaa. Tarkasteltavana aikana on tapahtunut selkeä muutos julkisen ja yksityisen sektorin suhteissa. Julkisen sektorin kasvu on pysäytetty ja käännetty laskuun. Muutoksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että 20 vuodessa Suomen väestö on kasvanut lähes 400 000 ihmisellä, minkä lisäksi yli 64-vuotiaiden määrä väestöstä on kasvanut huomattavasti. Eläkkeensaajat tarvitsevat ja käyttävät huomattavasti enemmän julkisen sektorin palveluita kuin työikäiset. Suhteessa väkilukuun julkisen sektorin koko on siis pienentynyt runsaasti, ja käytännössä kaikki uudet työpaikat ovat syntyneet yksityiselle sektorille. (Tilastokeskus 2008; Kaihovaara 2013, 7–10.)

Samalla kun julkista sektoria on supistettu on myös perinteisen teollisuustyön, siis fordistisen tuotannon määrä kääntynyt laskuun. Suomesta on hävinnyt vuodesta 1990 lähtien teollisuustyöstä noin 260 000 työpaikkaa. Vuonna 1990 teollisuustyössä työskenteli 566 000 ihmistä kun vuonna 2014 teollisuudessa työskenteli enää vain 305 000 työntekijää. (Tilastokeskus 2014d; Tilastokeskus 2014e). Tämän lisäksi teollisuuden sisällä on tapahtunut muutoksia, sillä jalostusaste on tietotyön ansiosta noussut entisestään ja yhä useammin teollisuus tuottaa myös palveluita.

Vuonna 2014 yhä suurempi osa työläisistä työskentelee yksityisellä sektorilla tieto- tai palvelutyössä. 1990-luvun laman jälkeen Suomen pelastajaksi nousseeseen Nokiaan kytkeytyneestä tietotyöstä, joka keskittyi pääasiassa kännykkäteollisuuteen, on jäljellä vain osa. Tietotyö ei ole kyennyt luomaan Suomeen sellaista pysyvää kasvua, jota on toivottu, ja työttömyys on vakiintunut pysyväälle 7–9 prosentin tasolle. Vuonna 2014 Suomessa on yli 300 000 työtöntä työnhakijaa (Findikaattori 2014). Vientiteollisuutta palvelevan tehdastyön varaan rakennetun hyvinvointivaltion tuotannollinen perusta on siis muuttunut monella tavalla.

Yhtäältä julkisen sektorin kasvun pysäyttäminen ja jopa sen eräänlainen alasajo yhdessä yrittäjyyden huomattavan lisäämisen kanssa ovat seurausta viime vuosikymmenien aikana harjoitetusta oikeistolaisesta politiikasta. Toisaalta poliittiset muutokset heijastelevat myös tuotantorakenteen muutoksia. Vasemmiston kannatuksen tukipilareita olivat vahva julkinen sektori sekä hyvin menestyvä teollisuustyö. Kuten edellä on esitetty, nämä molemmat ovat supistuneet merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Samalla vasemmiston kannatus on romahtanut ennätyksellisen alhaisiin lukemiin. Yksityisen sektorin voimistuminen suhteessa julkiseen sektoriin on selvästi vaikuttanut poliittiseen käyttäytymiseen. Kokoomus on noussut suurimmaksi puolueeksi ja yritysmyönteinen Keskusta on ollut yhtäältä sen kumppani ja toisaalta haastaja. Konservatiivisempia arvoja ajava Perussuomalaiset on ollut selkeä Keskustan ja SDP:n yrittäjämyönteinen haastaja ja molemmista puolueista on virrannut Perussuomalaisiin runsaasti äänestäjiä. Vuoden 2011 vaalien rökäletappion jälkeen Keskusta on kuitenkin kyennyt kääntämään kannatuksensa nousuun, toisin kuin SDP, jonka kannatus on vuoden 2014 mielipidemittausten mukaan ennätyksellisen alhaista (Elonen 2014). Kaupunkilaisia, jälkifordistisia ja monin tavoin uuteen työhön ja prekarisaatioon liittyviä teemoja omaksuneet

Vasemmistoliitto ja Vihreät ovat onnistuneet säilyttämään kohtuullisen kannatuksen, mutta niiden molempien kannatuslukemat ovat tippuneet aiemmasta, Vasemmistoliitolla noin puoleen SDKL:n parhaista ajoista. Kannatuksen laskun ja toisaalta lunastamattomien poliittisten lupauksen myötä Vasemmistoliiton ja Vihreiden poliittinen painoarvo on pudonnut huomattavasti.

Teollisuustyön vähentyminen ja julkisen sektorin pienentyminen ovat siis ilmiselvästi vaikuttaneet vasemmistopuolueiden kannatukseen. Kritiikki vanhoja puolueita kohtaan on kanavoitunut Perussuomalaisten kautta, jolla ei kuitenkaan ole kykyä palauttaa teollisuutta ja fordista taloutta Suomeen. Onkin odotettavissa, että Perussuomalaisten kannatus ainakin jonkin verran laskee tulevaisuudessa, sillä protestiäänestäjien mielestä Perussuomalaisten politiikka tuskin tuottaa toivottuja tuloksia. Jää nähtäväksi, kuinka tulevaisuudessa yhä lisääntyvä tieto- ja palvelutyö, mukaan lukien koulutus-, hoiva- ja sosiaalityö, vaikuttavat poliittiseen kenttään. On mahdollista, että vasemmisto ei nouse, ellei se kykene päivittämään politiikkaansa 2000-luvun tuotantoa sekä uuden työn ja prekarisaation aiheuttamia ihmisten arkipäivisiä konflikteja ja kamppailuja vastaavaksi.

LOPUKSI

Suomalainen yhteiskunta on elänyt viimeisten kahden vuosikymmenen ajan monimutkaista ja monitasoista rakennemuutosta, jonka seurauksena työelämän aiemmin epätyypillisinä pidetyt piirteet ovat tulleet yhä tyypillisemmiksi. Tätä työn murrosta on kuvattu niin sanotussa uuden työn teoriassa sekä prekarisaatiokeskustelussa. Nämä keskustelut ovat nostaneet esiin myös varsinaisten työssä ja tuotannossa tapahtuneiden muutosten lisäksi laajempia hyvinvointivaltioon ja poliittiseen järjestäytymiseen liittyviä muutoksia.

Kuten olen artikkelissani pyrkinyt osoittamaan, uuden työn, prekarisaation, hyvinvointivaltion murrosten ja yleisen poliittisen kentän muutoksen välillä vallitsee olennaisia yhteyksiä, joita juuri uuden työn teoria on tuonut esiin. Toisaalta on myös huomattava, että vaikka uuden työn teoria ja prekarisaatiokeskustelu ovat korostaneet työn, tuotannon ja niihin liittyvän yhteiskuntapoliittisen ohjauksen uusia muotoja, tuntuvat tähän asti tapahtuneet muutokset perustuvan ennen kaikkea ”vanhan”, fordistisen teollisuustyön ja sen varaan rakennetun hyvinvointivaltion kriisiin. Tässä mielessä uuden ja prekaarin työn aikaansäämiä yhteiskunnallisia ja poliittisia muutoksia ei siis vielä olla varsinaisesti edes nähty. Uuden ja prekaarin työn teorit ja tutkimus ovat kuitenkin paljastaneet niitä poliittisia linjoja, joiden mukaan tulevaisuuden kilpailuvalltiollista tietoyhteiskuntaa ollaan rakentamassa. Vaikuttaakin siltä, että uuden työn ja prekarisaation teorioiden tärkeys perustuu niiden pyrkimykseen ymmärtää laaja-alaisesti ja perin juurin käynnissä olevaa muutosta, jonka nämä teorit näkevät käänntekeväksi vaiheeksi länsimaiden historiassa.

Yleisimpiä yhteiskunnallisia muutoksia tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että tällä hetkellä eletään uuden työn teorian kuvaamien paradoksien ja ristiriitojen aikakautta, sillä ”uutta normaalia” ei ole vielä työssä ja tuotannossa muodostunut ja yhteiskunnassa vaikuttavat monet vanhan työn järjestykset ja logiikat yhtä aikaa uuden työn ja prekarisaation tendenssien kanssa. Siksi myös yhteiskuntapoliittisissa ja poliittisissa kysymyksissä vaikuttaa olevan käynnissä eräänlainen etsikkoaika, jossa yhteiskunnan perustavia arvojärjestyksiä ja hierarkioita arvioidaan uudelleen. On myös mahdollista, kuten uuden työn teoria ja prekarisaatiotutkimus ovat korostaneet, että uutta pysyvää ”normaalitilaa” tai standardia ei edes synny. Uudessa työssä ja postfordistisessa taloudessa käytetään nimenomaan hyödyksi erilaisia ristiriitoja, epävarmuuksia, epätasapainoja ja epäselvyyksiä. Vaikuttaa siltä, että nämä

epämääräisyydet ja epäselvyydet ovat yleisty-
mässä myös hallinnon poliittisessa ohjauksessa.

Työssä ja siihen liittyvässä politiikassa olennaista vaikuttaa olevan se, että työntekijän yhteiskunnallisesti vahvasti suojattu asema on hitaasti, mutta vääjäämättä murtumassa. Työvoima polarisoituu yhä enemmän, sillä uuden työn myötä on noussut esiin yhtäältä työssään hyvin menestyvien huippuosaajien ryhmä, toisaalta prekaareja töitä tekevien ihmisten kasvava joukko. Suuri osa suomalaisista työntekijöistä työskentelee edelleen hyvin palkatussa ja suojatussa keskiluokkaisessa työssä, ja heillä on suhteellisen vahva työmarkkina-asema henkilökohtaisten työkykyjen ja -suhteiden perustalta. Toisaalta tietotyön prekarisoituminen koskee juuri keskiluokkaa. Epävarmuus on astunut työmarkkinoilla perinteisesti ”suojattujen” korkeakoulutettujen tietotyöntekijöiden elämään tietotyön muuttuessa keskeiseksi uudelle postfordistiselle tuotannolle. Toistuvat uutiset vientiteollisuuteen liittyvän tuotannon alasajosta ovat myös horjuttaneet perinteisesti vahvojen miesvaltaisten teollisuustyöntekijöiden asemaa. Tämän lisäksi työvoimapolitiikassa on otettu selvästi askeleita kohti uuden matalapalkkaluokan, siis prekaarin alaluokan luomista. Tämä on koskettanut aluksi erityisesti naisvaltaisia aloja sekä nuoria ja siirtolaisia. Vaikuttaa myös siltä, että työttömyyslukujen pysyessä korkeina yhteiskunnassa on jo eräällä tavalla myönnetty, että riittävät ansiot takaavia palkkatöitä ei ole kaikille tarjolla. Tämän seurauksena on kehitetty *workfare*-tyyppistä työllistämistä ja sosiaaliturvaa, joka voi pahimmillaan johtaa ilmaistyön määrän huomattavaan kasvuun. Työn epävarmuudesta hyötyvät ennen kaikkea työnantajat, jotka pystyvät käyttämään joustavaa työvoimaa hyväkseen tehokkaasti. Työntekijän kannalta on huomattava, että työntekijän epävarmuuden kokemus työelämässä ei muodostu niinkään työn sisällöstä kuin siitä, millaiseksi hän näkee mahdollisuutensa selvitä tulevaisuudessa ja turvata oma työkykynsä, ansiotasonsa, asemansa ja urakehityksensä prekaareissa töissä.

Uuteen työhön ja prekarisaatioon liittyvät yhteiskuntapoliittiset muutokset ovat olennaisen tärkeitä sen suhteen, millaisia sosiaalisia ja poliittisia ryhmiä suomalaiseen yhteiskuntaan muodostuu tulevaisuudessa. Työelämän epävarmuudet ja uuden tuotantomuodon vaatima joustavuus muuttuvat köyhyyttä sekä sosiaalista epätasa-arvoisuutta tuottaviksi, elleivät hyvinvointivaltion rakenteet kykene huomioimaan pätkä- ja projektitöissä sekä erilaisissa ”liminaalituloissa” eläviä työntekijöiden elämäntilanteita. Suomalainen hyvinvointivaltio ja sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu fordistisen teollisuusyhteiskunnan perustalle, joka on nyt murtumassa ja muuttumassa. Hyvinvointivaltion perusrakenteiden muutos vaikuttaa siksi huomattavasti myös uuden työn ja prekaarin työn luonteeseen tulevaisuudessa. Uudessa työssä ja prekaarissa työssä voi olla runsaastikin työvoimaa vapauttavia ja työntekijöiden toimintakykyä lisääviä mahdollisuuksia, mutta ainoastaan tilanteessa, jossa yhteiskunta tukee ja suojaa täysimittaisesti uudenlaisten työn tekijöiden oikeuksia vakaisiin ja riittäviin ansioihin, vapaa-aikaan ja lomiin, työhyvinvointiin ja -suojeluun, koulutukseen, eläkkeisiin sekä muihin vastaaviin perusasioihin.

Poliittisen järjestäytymisen muutoksessa olennaista on poliittisen ilmapiirin ja kontekstin muutos. 2000-luvun alkua luonnehtii vasemmistopuolueiden romahdus, johon liittyy myös ammattiyhdistysliikkeen neuvotteluaseman heikkeneminen. Uuden työn piirteet ja prekarisaatio ovatkin seurausta harjoitetusta politiikasta, jota ovat ohjanneet uusklassisen taloustieteen ja uusliberaalin politiikan suuntaviivat. Toisaalta muutos ei olisi ollut mahdollinen ilman tuotannollisen perustan muutosta, siis vanhan työn kriisiytymistä sekä tietotalouden ja uuden työn muodostumista. On mahdollista, että tulevaisuuden poliittiset jakolinjat eivät enää välttämättä muodostu työmarkkina-aseman kautta, mistä monet jo tapahtuneet poliittiset muutokset kertovat. Toisaalta poliittinen kenttä on myös avoinna aivan uudellelaiselle

työntekijöiden solidaarisuudelle, joka ei jäsennny niinkään ammattiaseman tai koulutuksen, vaan työntekijöiden työmarkkinoilla kohtaaman yleisen epävarmuuden ja epäoikeudenmukaisuuden kautta.

Käynnissä olevat taloudelliset ja poliittiset muutokset voivat tarkoittaa yhä liikkuvampaa äänestäjäkuntaa ja toisaalta myös vähenevää kiinnostusta edustuksellista politiikkaa kohtaan. Jos poliittiset puolueet eivät kykene tunnistamaan oikein ihmisten arkipäiväisiä ongelmia ja tukemaan ihmisten elämää muuttuvassa yhteiskunnassa, ei politiikka myöskään kykene tavoittamaan äänestäjiä entiseen tapaan. Etenkin vasemmistopuolueille todellisenä haasteena näyttäytyy vasemmistolaisten arvojen ja työväenliikkeen perusperiaatteiden päivittäminen uuden työn ja prekaarin työn yhteiskuntaan. Toistaiseksi uuden työn ja siihen liittynei-

den yhteiskunnallisten muutosten ympärille on muodostunut jonkin verran poliittista aktiivisuutta, mutta ei kuitenkaan merkittävää poliittista liikehdintää tai järjestäytymistä.

Yhteiskunnallisia muutosprosesseja tarkastelevan yhteiskuntatieteellisen ja taloustieteellisen tutkimuksen kannalta uuden työn ja prekarisaation käsitteet ovat nähdäkseni tärkeitä. Ne ovat auttaneet ymmärtämään muutosten moniulotteisuutta ihmisten arkipäiväisen toiminnan, työn kautta. Samalla ne ovat myös kyseenalaistaneet perinteisen käsityksen työstä ja taloudesta sekä asettaneet uudenlaisia kriteerejä monipuolisemmalle ja monitieteisemmälle yhteiskuntatutkimukselle. Uuden työn ja prekarisaation käsitteitä onkin hyödyllistä käyttää myös tulevaisuudessa, myös kehittäen niitä kriittisen ja analyyttisen tutkimuksen kautta.

VIITTEET

1. Yhteiskuntatehtaan (*Social Factory*) käsitteestä katso esimerkiksi Gill & Pratt 2008.
2. Italialaisen filosofin Paolo Virnon mukaan nykyaikainen postfordistinen työ on omaksunut täysin uusia, aiemmin virtuositeettiin ja poliittiseen toimintaan yhdistettyjä piirteitä, kuten ongelmanratkaisun, mahdottoman hallinnan sekä improvisoinnin. Exodus eli pako perinteisestä tehdastyöstä 1960- ja 70-lukujen radikalismiin myötä tarkoitti myös perinteisten työväen kamppailujen kontekstin ja logiikan muutosta. Työväenliikkeet ja liikehdinnät – kuten älymystön pakeneminen sosialistisista maista, siirtolaisvirrat, työläisten pakeneminen monotonisesta tehdastyöstä ja niin edelleen – muuttavat siis työväenliikkeen konfliktin ehtoja, mutta eivät poista itse konfliktia. (Virno 1996; Termonen 2003.)
3. Kirjan toinen, laajennettu painos julkaistiin vuonna 2007 ja sen pituus on 848 sivua. Ensimmäinen painos sisälsi 551 sivua.
4. Muita tärkeitä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen työelämän muutoksia koskevia teoksia olivat mm. Jussi Vähämäen teokset ja artikkelit (Vähämäki 2003; 2008; 2009 ym.), Akseli Virtasen väitöskirja *Biopoliittisen talouden kritiikki* (Virtanen 2006),
5. Tuomas Nevanlinnan ja Jukka Relanderin *Työn sanat* (Teos 2006), Juhani Seppäsen *Hullu työtä tekee* (Seppänen 2004), Eeva Jokisen teos *Aikuisten arki* (Jokinen 2007), General Intellect -kollektiivin kirjoittama teos *Vasemmisto etsii työtä* (General Intellect 2008), Anu Suorannan väitöskirja *Halvennettu työ* (Suoranta 2009) sekä prekarisaatiota käsittelevät pamfletit *Paskaduuneista barrikadeille* (Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2009) ja *Radikaaleinta on arki* (KoivuLaakso, Kontula, Peltokoski, Saukkonen & Toivanen 2010). Uuden työn keskusteluun liittyivät tiiviisti myös useat talouden ja työelämän muutoksia käsitelleet suomennokset, joista tärkeimpiä olivat Richard Sennettin teokset *Työn uusi järjestys* ja *Uuden kapitalismin kulttuuri* (Sennett 2002 ja 2007), Barbara Ehrenreichin *Nälkäpalkalla* ja *Petty keski luokka* (Ehrenreich 2003 ja 2008), Michael Hardtin ja Antonio Negrin *Imperiumi* (Hardt & Negri 2005), Paolo Virnon *Väen kielioppi* (Virno 2006), Maurizio Lazzaraton *Kapitalismin vallankumoukset* (Lazzarato 2006), Christian Marazzin *Pääoma ja kieli* (Marazzi 2006) sekä populaarimpi Corinne Maierin *Tervetuloa laiskuus* (Maier 2005)
6. Yksi SITRA:n kolmesta tulevaisuuteen liittyvästä ohjelmasta on uusi työ. Katso URL: <http://www.sitra.fi/tulevaisuus/uusi-tyo>
7. Tässä mallissa prekaareiksi miellettyjä ryhmiä suoma-

- laisilla työmarkkinoilla olivat työttömät, määräaikaissu-työsuhteissa työskentelevät, vuokratyöntekijät, yksinyrittäjät ja jatkuvassa osa-aikatyössä työskentelevät.
7. Anu Suoranta on osoittanut väitöskirjassaan *Halvennettu työ* (Vastapaino 2009), kuinka prekaarit työt olivat arkipäivää sopimusyhteiskuntaa edeltävissä työmarkkinakäytännöissä.
 8. Toisen maailmansodan jälkeisestä nousukaudesta ja sen yhteydestä keynesiläisyyteen puhuttaessa on kuitenkin huomattava, että länsimaissa harjoitettu keynesiläinen täystyöllisyyteen pyrkivä makropoliittikka oli niin sanottua uusklassista keynesiläisyyttä. Uusklassisen keynesiläisyyden valtakauden päätyttyä Bretton Woods järjestelmän purkamiseen 1970-luvun alkupuolella uusklassinen teoria voimistui mm. Milton Friedmanin kehittämän monetaristisen teorian kautta. Keynesiläinen teoria jäi marginaalisemmaksi makrotalousteoriksi, vaikkakin sitä harjoitettiin edelleen ns. uuskeynesiläisyyden muodossa, jonka tunnetuimpia edustajia on nobelisti Paul Krugman. Jälkikeynesiläisyys on puolestaan näitä keynesiläisiä koulukunta radikaalimpi makropoliittinen teoria, joka korostaa ”paluuta” Keynesin alkuperäiseen teoriaan ja asettaa itsensä jyrkästi vastakkain uusklassisen teorian kanssa. (Alaja & Suominen 2013, 29–38.)
 9. Karl Marxin *Pääoman* 24. kirjan mukaan työn ja työntekijän erottaminen on yksi kapitalismin keskeisimmistä prosesseista. Marxin mukaan tämä tapahtuu ensimmäistä kertaa historiallisesti uuden ajan alun Englannissa, jossa pienviljelijät ja yhteismaista eläneet ihmiset ”irrotetaan turpeesta” ja ajetaan kaupunkien työvoimaksi. Työväenluokalla ei ole muuta myytävä kuin oma työnsä, minkä seurauksena he ovat täysin riippuvaisia työnostajista ja heidän omistamista koneista. Työn ja työntekijän erottaminen ei kuitenkaan ole ainoastaan historiallinen prosessi, vaan tapahtuu joka päivä kaikessa palkkatyössä. (Marx 1979.)
 10. *Multituden* käsitellä on pitkä historia länsimaisen poliittisen ajattelun historiassa. Yleisesti *multituden* eli rahvaan, väen tai väkijoukon logiikka on nähty negatiiviseksi asiaksi poliittisen järjestyksen yhteydessä (katso tarkemmin Jakonen 2013). 2000-luvun taitteessa italialainen filosofi Antonio Negri ja amerikkalainen kirjallisuustieteilijä Michael Hardt alkoivat kuitenkin muotoilla uudelleen Baruch Spinozan esittämää teoriaa väkijoukon moneudesta aidon demokraattisen yhteiskunnan muotona. Negri ja Hardt hyökkäsivät ennen muuta Thomas Hobbesin negatiivista *multituden* käsitettä vastaan. Negrin ja Hardtin teoreettisen työn seurauksena *multituden* käsitettä alettiin käyttää kuvauksena ja mallina 2000-luvun globaalista, heterogeenisestä ja monimuotoisesta työväestä, jonka poliittinen subjektiviteetti ei muodostunut enää perinteisen fordistisen tehdastyön, homogeenisen etnisyyden ja modernin kansallisvaltion logiikan kautta. (Hardt & Negri 2005; katso myös Virno 2006 ja Jakonen 2006.)
 11. Uuden kapitalismin kulttuurista on kirjoittanut erityisesti Richard Sennett, joka on tarkastellut myös työn muutoksia useissa teoksissaan. Katso Sennett 2007.
 12. Prekariaatti-käsite rantautui Suomeen vuonna 2004 ja sitä käytettiin ensimmäistä kertaa poliittisessa merkityksessä Markus Termosen jutussa Kiina-ilmiö, prekariaatti ja vappu *Verkkolehti Megafonissa* 23.4.2004. (Termonen 2004). Vuosina 2004–2005 käsite alkoi vakiintua erityisesti aktivistien kielenkäytössä.
 13. Saksan matalan työttömyyden taustalla ovat osittain niin sanotut Hartz-reformit, jotka käynnistettiin sosiaalidemokraatti Gerhard Schröderin punavihreän hallituksen toimesta. Hartz-reformit tähtäsivät erityisesti uusien matalapalkkatöiden, minijobsien eli prekaarien töiden luomiseen. Hartz-reformeista katso Ochel 2005 ja Dörre 2014.
 14. Lex Soininvaara sai nimensä Matti Vanhasen toisen hallituksen asettamasta ns. SATA-komiteasta, jonka loppulausunto luovutettiin silloiselle sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälälle 18.12.2009. Kansanedustaja Osmo Soininvaara oli suunnittelemassa kyseistä lakia, minkä seurauksena vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki nimesi lain Soininvaaran mukaan.
 15. Pääministeri Katainen ilmoitti 5.4.2014 eroavansa Kokoomuksen puheenjohtajan tehtävästä kesäkuussa 2014. Samalla hän jätti myös pääministerin tehtävän. Kokoomuksen uudeksi puheenjohtajaksi nousi kesäkuussa 2014 pidetyssä puoluekokouksessa Alexander Stubb, josta tuli myös Suomen pääministeri vaalikauden loppuun.
 16. Keskustan puheenjohtaja Juha Sipilä ehdotti 26.10.2014, että Suomesta olisi vähennettävä kymmeniä tuhansia virkamiehiä. Sipilä ei kuitenkaan ilmoittanut, mistä julkisen sektorin työpaikkoja tulisi vähentää. Samoilla linjoilla olivat kokoomus ja perussuomalaiset. (Nalbantoglu 2014.)

KIRJALLISUUS

- Ahokas, Jussi & Holappa, Lauri (2014). *Rabatalous hal- tuun*. Helsinki: Like.
- Ahtiainen, Lasse (2009). *Palkansaajien järjestäytyminen Suomessa vuonna 2009*. Helsinki: Työ- ja elinkeinomi- nisteriön julkaisuja. Katsottu 19.11.2014. URL: https://www.tem.fi/files/30376/TEM_27_2011_netti.pdf
- Alaja, Antti & Suominen, Esa (2013). *Taloutta työvälle*. Helsinki: Into.
- Alasuutari, Pertti (2006). Suunnittelutaloudesta kilpailu- talouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). *Uusi Jako.Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Tampere: Gaudeamus, 43–64.
- Beck, Ulrich (1992). *Risk Society: Towards a New Moder- nity*. Lontoo: Sage.
- Berardi, Franco (2006). *Tietotyö ja prekaari mielentila*. Hel- sinki: Tutkijaliitto.
- Bertaux, Daniel, DeCroix, Catherine & Pfefferkorn, Ro- land (toim.) (2014). *Précarités: Contraintes et résistances*. Paris: L'Harmattan.
- Bresson, Maryse (2010). *Sociologie de la précarité*. Paris: Armand Colin.
- Cingolani, Patrick (1986). *L'Exil du précaire*. Paris: Meri- diens Klincksieck.
- Cingolani, Patrick (2006). *La Précarité*. Paris: PUF.
- Cincolani, Patrick (toim.) (2012): *Un travail sans limites?* Paris: Éres.
- Cronberg, Tarja (2009). *Uuden työn politiikka*. Helsinki: Siltala.
- Duvoux, Nicolas (2012). *Le nouvel âge de la solidarité: Pau- vreté, précarité et politiques publiques*. Paris: Seuil.
- Dörre, Klaus (2014). *The German Job Miracle. A Model For Europe?* Bruxelles: Rosa Luxemburg-Stiftung. Luettu 18.11.2014. URL: <http://rosalux-europa.info/userfiles/file/German-job-miracle.pdf>
- Elonen, Piia (2014). Ylen mittaus: Keskustan kannat- us ennätyslukemissa. *Helsingin sanomat* 30.10.2014. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.hs.fi/politiikka/a1414643250623>
- Erikson, Kai (2006). Verkosto. Teoksessa Jakonen, Pelto- koski & Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*. Hel- sinki: Tutkijaliitto.
- Eräsaari, Leena (2006). New Public Management on julkista koskevien vääryyksien isä. Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku: *Vääryykskirja*. Helsinki: Kan- saneläkelaitos.
- EURPARL1: *Proposal for a Directive of the European Par- liament and of the Council on Public Procurement*. Luet- tu 18.11.2014. URL: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201309/20130913ATT71292/20130913ATT71292EN.pdf>
- Findikaattori (2014). *Työttömyysaste kuukausittain 1989– 2014*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokes- kus. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.findikaat- tori.fi/fi/34>
- Finlayson, Alan (1999). Third Way Theory. *The Political Quaterly* 70:3, 271–279.
- Finlex2014:Laki toimeentulotuesta.Laki toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n muuttamisesta ja 11 §:n väliaikais- ta muuttamisesta (Lex Soininvaara). Luettu 18.11.2014. URL: <http://finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101172>
- General Intellect (2008). *Vasemmisto etsii työtä*. Helsinki: Tutkijaliitto / Like.
- Gill, Rosalind & Pratt, Andy (2008). In the Social Fac- tory?: Immaterial Labour, Precariousness and Cultural Work. *Theory Culture Society* 25: 1, 1–30.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio (2005). *Imperiumi*. Hel- sinki: WSOY.
- Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (2006). *Uusi jako*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikka, Mikko (2010). Suomen terveyserot jatkavat kas- vuaan. Vieraskynä. *Helsingin sanomat*, 7.2.2010, A2.
- Helsingin EuroMayDay-verkosto ja *Verkkolehti Megafoni* (2006). EuroMayDay avasi taistelun uudesta työstä: perustulo vs. workfare. Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo (toim.): *Prekaariuuska? Portfoliosuku- polvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Helsinki: Nuori- sotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, verkko- julkaisusarja. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaariuuska.pdf>
- Hirsiaho, Anu, Jakonen, Mikko, Jokinen, Eeva & s So- rainen, Antu (2011). Julma arki. *Tieteessä tapahtuu* 29, 8–14.
- Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko (toim.) (2006). *Prekaariuuska? Portfoliosukupolvi, perustulo ja kansa- laistoiminta*. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotut- kimusseura, verkkojulkaisusarja. URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaariuuska.pdf>
- Holvas, Jakke & Vähämäki, Jussi (2005). *Odotustila. Pam- fletti uudesta työstä*. Helsinki: Teos.

- Hölttä&Co (2008). 29.04.2008: Hoitajien määräaikaiset työsuhteet toistaiseksi voimassa oleviksi. Asianajotoimisto Hölttä&Co Oy:n kotisivut. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.holttta.fi/sitenews/view/-/nid/85/ngid/1/>
- Hölttä&Co (2009). 17.02.2009: Hoitajan määräaikaiset työsuhteet katsottiin toistaiseksi voimassa oleviksi. Asianajotoimisto Hölttä&Co Oy:n kotisivut. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.holttta.fi/sitenews/view/-/nid/104/ngid/1/>
- Ilkka (2013). Risikko: Vastikkeettomasta sosiaaliturvasta päästävä eroon. *Ilkka*. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.ilkka.fi/uutiset/maakunta/risikko-vastikkeettomasta-sosiaaliturvasta-paastava-eroon-1.1437289>
- Ilmavirta, Tuomas (2008). Kaupunkiasuminen ja gentrifikaatio teoksessa Norvasuo, Markku (toim.): *Asut-taisiinko toisin?* Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja Espoo 2008. Luettu 18.11.2014. http://urba.fi/sites/default/files/pdf-artikkelit/YTKB9510_Ilmavirta.pdf
- Jakonen, Mikko (2006). Väki. Teoksessa Jakonen, Mikko, Peltokoski, Jukka & Virtanen, Akseli (toim.). *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto, 312–326.
- Jakonen, Mikko (2013). *Multitude in Motion*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jakonen, Mikko, Peltokoski, Jukka & Virtanen, Akseli (toim.) (2006). *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jakonen, Mikko, Peltokoski, Jukka & Vähämäki, Jussi (2006). Paskaduunit ja työkyvyn yhteiskunta. *Verkkolehti Megafoni*. Luettu 18.11.2014. URL: <http://mega-foni.kulma.net/index.php?art=357>
- Jakonen, Mikko & Kontula, Anna (2008). Prekarisaatio ja työn tutkimuksen politiikat. Teoksessa Jokinen, Eeva & Eräsaari, Matti (toim.): *Kurjan ääni: osa 1 Yliopisto-työläiset. Jublakirja Leena Eräsaarelle 31.12.2008*. URL: http://www.leenaerasaari.fi/pdf/KurjanAani_vol1.pdf, 46–66. Luettu 18.11.2014.
- Jakonen, Mikko, Peltokoski, Jukka & Toivanen, Tero (2012). Vallataan elämä! – Prekariaatin perustulo. Teoksessa Johanna Perkiö & Kaisu Suopanki (toim.): *Perustulon aika*. Helsinki: Into. 40–54.
- Jakonen, Mikko & Tilli, Jouni (2011). *Yhteinen yliopisto*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jokela, Arto (2013). Tutkijat löysivät Britanniaista seitsemän yhteiskuntaluokkaa. *Intiim* numero 8, 14.8.2013, 12–13.
- Jokinen, Eeva (2005): *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2013). Prekaari sukupuoli. *Naistutkimus* 26, 5–18.
- Julkunen, Raija (2008). *Uuden työn paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Juppi, Pirita (2006). Ottaa päänahan vituttaa. Eli (h)ajatel-mia mediasta ja mellakoinnista vappuna 2006. Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo (toim.). *Prekaari-ruoska? Portfoliosukupolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimus-seura, verkkojulkaisusarja. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaari-ruoska.pdf>
- Kaihovaara, Antti (2013). Onko hyvinvointivaltio kasvanut liian suureksi? Helsinki: Sorsa Foundation. Luettu 18.11.2014. URL: <http://sorsafoundation.fi/files/2013/12/Kaihovaara-Onko-hyvinvointivaltio-kasvanut-liian-suureksi-FINAL.pdf>
- Kaitila, Joel & Peltokoski, Jukka (2011). Tietotyö vapauttaa. Teoksessa Jakonen & Tilli (toim.). *Yhteinen yliopisto*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kettunen, Pauli (1997). *Työjärjestys*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kettunen, Pauli (2008). *Globalisaatio ja kansallinen me*. Tampere: Vastapaino.
- Kildal, Nanna (2001). *Workfare Tendencies in Scandinavian Welfare Policies*. ILO. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.ilo.int/public/english/protection/ses/download/docs/workfare.pdf>
- Koivulaakso, Dan, Kontula, Anna, Peltokoski, Jukka, Toivanen, Tero & Saukkonen, Miikka (2010). *Radikaaleinta on arki*. Helsinki: Into.
- Kontinen, Tiina, Houni, Pia, Karsten, Helena & Toivanen, Heikki (2013). Liminaaltilan käsite työn muutosten jäsentäjänä. *Aikuiskasvatus* 33: 4, 252–264.
- Korhonen, Anna-Reetta, Peltokoski, Jukka & Saukkonen, Miikka (2006). Prekariaatti. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Korhonen, Anna-Reetta, Peltokoski, Jukka, Saukkonen, Miikka (2009). *Paskaduuneista barrikadeille*. Helsinki: Into.
- Korvela, Marko (2009). Pääoman rajat ovat tulleet vastaan. Harri Melinin haastattelu. *Tiedonantaja* 25.9.2009.
- Kosonen, Pekka (1998). *Pohjoismaiset mallit murroksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Könönen, Jukka (2011). Palvelualan työnantajat ja jous-

- tavat ulkomaalaiset työntekijät. Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarin työvoiman tuottamisessa. *Janus* 19:1, 52–67.
- Könönen, Jukka (2012). Prekaari työvoima ja työn hierarkiat metropolissa. Ulkomaalaiset matalapalkkaisilla palveluilla. *Sociologia* 49:3, 190–205.
- Krinsky, John (2009). *Le Workfare*. Les notes de l'Institut Européen du Salariat. n°8 — novembre-décembre 2009. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.ies-salariat.org/IMG/pdf/Notes_IES_8.pdf
- Lazzarato, Maurizio 2006: *Kapitalismin vallankumoukset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2008). Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/isbn_978-952-467-930-5.pdf
- Lemaitre, Frédéric (2012). Si le chômage reste faible en Allemagne, la précarité y augmente fortement. *Le Monde* 11.9.2012. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.lemonde.fr/economie/article/2012/09/11/si-le-chomage-reste-faible-en-allemande-la-precarite-y-augmente-fortement_1758425_3234.html
- Lillrank, Paul & Haukkapää-Haara, Pirjo (2006). *Terveystenboidon tilaaja-tuottaja-malli*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö. Luettu 18.11.2014. URL: [http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/F26FF8E12B71CEA9C2257100003540CA/\\$file/ratu1elo_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/F26FF8E12B71CEA9C2257100003540CA/$file/ratu1elo_2006_netti.pdf)
- Lähteenmaa, Jaana (2009). Barrikadeille – mutta minkä puolesta? *Yhteiskuntapolitiikka* 74:6, 686–688.
- Mannevu, Mona (2011). Ja sit se työ tulis naiseksi? Prekaarit työmarkkinat ja sukupuoli. *Naistutkimus* 24:4, 47–52.
- Marazzi, Christian (2006). *Pääoma ja kieli*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Marx, Karl (1979). *Pääoma*. Moskova: Kustannusliike Progress.
- Mattoni, Alice & Doerr, Nicola (2007). Images within the precarity movement in Italy. *The Feminist Review* 87, 130–135.
- Megafoni toimitus (2006). EuroMayDay avasi taistelun uudesta työstä. Perustulo vs. workfare. *Verkkolehti Megafoni* 21.8.2006. Luettu 18.11.2014. URL: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=364&cam=1>
- Mickelson, Rauli (2007). *Suomen puolueet*. Tampere: Vastapaino.
- Morini, Cristina (2007). The Feminization of the Labour in Cognitive Capitalism. *Feminist Review* 87, 40–59.
- Myrskylä, Pekka (2010). Työvoiman kasvu hiipui lamaan. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-06-07_006.html?s=0
- Nalbantoglu, Minna (2014). Onko Suomessa liian paljon virkamiehiä? *Helsingin sanomat* 28.10.2014. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1414389721532>
- Neilson, Brett & Rossiter, Ned (2005). From Precarity to Precariousness and Back Again: Labour, Life and Unstable Networks. *The Fibreculture Journal*. Luettu 18.11.2014. URL: <http://five.fibreculturejournal.org/fcj-022-from-precarity-to-precariousness-and-back-again-labour-life-and-unstable-networks/>
- Neilson, Brett & Rossiter, Ned (2008). Precarity as a political concept, or Fordism as an exception. *Theory Culture Society* 25, 51–72.
- Ochel, Wolfgang (2005). Hartz IV – Welfare to Work in Germany. CESifo DICE Report 2/2005. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.facoltaspe.unimi.it/files/_ITA_/EPS/ochel_2005.pdf
- OKM (2013). *Rakennepoliittisen ohjelman aineisto valtiotiikeri Martti Hetemäen johtoryhmälle 15.11.2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 18.11.2014. URL: <http://valtioneuvosto.fi/etusivu/rakennemuutostyö/2013/okm/OKM-aineistot-15112013.pdf>
- OPM (2006). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle*. Helsinki: Opetusministeriön julkaisu- ja 2006: 24. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm24.pdf?lang=fi>
- Palola, Elina, Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012). *Nuoret koulutuspuhokkaat sosiaalityön asiakkaina – Tapaustutkimus Helsingistä*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. URL: <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/a889a2a2-ad88-4c1a-ae22-1504801857c1>
- Parikka, Jussi (2006). Informaatioteknologia. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Peltokoski, Jukka (2006). Postfordismi. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*.

- Helsinki: Tutkijaliitto.
- Piha, Kirsi & Poussa, Liisa (2012). *Dialogi – Uusi työ on täällä*. Helsinki: Talentum.
- Pyöriä, Pasi (2009). Prekariaatin manifesti. *Työpoliittinen aikakauskirja* 3/2009. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 62–65.
- Pyöriä, Pasi & Ojala, Satu (2012). Työn prekarisaatio ja kasautuva epävarmuus. *Hallinnon tutkimus* 31: 3, 171–188.
- Pälli, Pekka & Rissanen, Tapio (2006). Työ ja perhe. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.). *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Raivio, Kari (2006). Makasiinit ja aktivistit vallan hamppaissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71:3, 317–320.
- Rasinkangas, Jarkko (2013). Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Turku: Siirtolaisinstituutti, tutkimuksia A43. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/91701/Rasinkangas%20DigiKokonaan%20050813%20LoRes.pdf?sequence=>
- Rhodes, Martin (2000). Desperately seeking a solution: Social democracy, Thatcherism and the 'third way' in British welfare. *West European Politics* 23:2, 161–186.
- Sefton, Tom (2002). Recent Changes in the Distribution of the Social Wage. London: CASE, London School of Economics. E-prints. Luettu 18.11.2014. URL: http://eprints.lse.ac.uk/6377/1/Recent_Changes_in_the_Distribution_of_the_Social_Wage.pdf
- Sennett, Richard (2007). *Uuden kapitalismin kulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Siltala, Juha (2007). *Työelämän huonontumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Skeggs, Beverley (2014). *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino.
- Soininvaara, Osmo (2004). Pysyvä tilapäistö? *Suomen Kuvalehti* 51–52/2004.
- Sorsa, Ville-Pekka (2014). Suomalaisen kilpailuvallion hallintastrategia: koordinaatiota ilman synergioita? *tiede & edistys* 3/2014, 195–213.
- Standing, Guy (2010). *The Precariat. New Dangerous Class*. London: Bloomington Press.
- STM (2014). *Osallistava sosiaaliturva. Työryhmän väliraportti*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:11. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-29505.pdf
- Suoranta, Anu (2009). *Halvennettu työ*. Tampere: Vastapaino.
- SVT1: Äänestysprosentit eduskuntavaaleissa 1945-. Suomen vaalitutkimusportaali. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.vaalitutkimus.fi/fi/aaanestysaktiivisuus/aaanestysprosentit_eduskuntavaaleissa.html
- Taylor, Frederic (2014). *The Principles of Scientific Management*. Eastford, CT, USA: Martino Fine Books.
- TEHY Deski (2006). Artikkelit: Työsuhteiden vakinaistamisella helpotusta terveydenhuollon työvoimapulaan. Helsinki: Tehy. Luettu 18.11.2014. URL: <http://deski.fi/9/artikkeli-tysuhteiden-vakinaistamisella-helputusta-terveydenhuollon-tyvoimapulaan-2833>
- TEHY (2010). Sosiaali- ja terveysalan koulutuspaikkojen lisääminen ei ratkaise työvoimapulaa. Lehdistötiedote 22.4.2010. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.tehy.fi/medialle/tiedotteet/2010/?x21466609=21465003>
- TEHY (2012). Tehyn selvitys 2012 sosiaali- ja terveyspalveluiden toiminnasta ja henkilöstöjärjestelystä. Helsinki: Tehy. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.tehy.fi/tehy/ajankohtaista/?x22250=22745106>
- TEM (2014). Syyskuussa 314 500 työnhakijaa. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyoy?89506_m=116327
- Termonen, Markus (2003). Exoduksen poliittinen teoria. *Verkkolehti Megafoni* 2.8.2003. Luettu 18.11.2014. URL: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=51&cartp=2>
- Termonen, Markus (2004). Kiina-ilmiö, prekariaatti ja vapupu. *Verkkolehti Megafoni* 23.4.2004. Luettu 18.11.2014. URL: <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=183>
- THL kaventaja (2014). Luettu 18.11.2014. URL: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/palvelujarjestelma/terveyspalvelut?&print=true
- Tilastokeskus (2008). Julkisten työpaikkojen osuus vähentynyt kolme prosenttiyksikköä. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.tilastokeskus.fi/til/tyokay/2006/tyokay_2006_2008-11-12_tie_003.html
- Tilastokeskus (2014a). Eduskuntavaalit 1983–2011, puolueiden kannatus. Tilastokeskuksen PX-Web tietokannat. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=020_evaa_tau_120_fi&ci=Eduskuntavaalit+1983%2D2011%2C+puolueiden+kannatus&path=../Database/StatFin/vaa/evaa/evaa_as/&lang=3&multilang=fi
- Tilastokeskus (2014b). Liitetäulukko 9: Työlliset työnantajasektorin mukaan. Helsinki: Tilastokeskus.

- Luettu 18.11.2014. URL: https://tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/03/tyti_2014_03_2014-04-24_tau_009_fi.html
- Tilastokeskus (2014c). Työntekijät työnantajasektorin ja ammattiaseman mukaan alueittain 1990-2010. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=050_tyokay_tau_105&cti=Ty%F6paikat+ty%F6nantaja_sektorin+ja+ammattiaseman+mukaan+alueittain+1990%2D2010&path=../Database/StatFin/vrm/tyokay/&lang=3&multilang=fi
- Tilastokeskus (2014d). Työlliset toimialoittain. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://193.166.171.75/Dialog/varval.asp?ma=070_tyti_tau_105_fi&cti=Ty%F6lliset+toimialoittain+%28TOL+2002%29+vuosina+1990%2D2008&path=../Database/StatFin/tym/tyti/&lang=3&multilang=fi
- Tilastokeskus (2014e). Liitetiedosto 34. Palkansaajat toimialoittain. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 18.11.2014. URL: http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2014/03/tyti_2014_03_2014-04-24_tau_034_fi.html
- Tomperi, Tuukka (2009). *Akateeminen kysymys*. Tampere: Vastapaino.
- Urpilainen, Jutta (2006). Sukupolveni ”tilapäistö” sosiaalisen demokratiamme haasteena. Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo (toim.): *Prekaariruoska? Portfoliosukupolvi, perustulo ja kansalaistoiminta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja. Luettu 18.11.2014. URL: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/prekaariruoska.pdf>
- YLE (2012). *Vastaanotolla on vastassa yhä useammin ulkomaalainen lääkäri*. Luettu 18.11.2014. URL: http://yle.fi/uutiset/vastaanotolla_on_vastassa_yha_useammin_ulkomaalainen_laakari/607596
- YLE (2013). Katainen: Koko kestävyysvaje tarkoitus kuroa umpeen näillä päätöksillä. Luettu 18.11.2014. URL: http://yle.fi/uutiset/katainen_koko_kestavyysvaje_tarkoitus_kuroa_umppeen_nailla_paatoksilla/6798228
- YLE (2014a). Suomi hoitaa lääkärivajetta Viron kansanterveyden kustannuksella. Luettu 18.11.2014. URL: http://yle.fi/uutiset/suomi_hoittaa_laakarivajetta_viron_kansanterveyden_kustannuksella/7122159
- YLE (2014b). Keskustan kannatus pilvissä. Luettu 8.12.2014. URL: http://yle.fi/uutiset/keskustan_kannatus_pilvissa/7669296?ref=leiki-uu
- Valtioneuvosto 1 (2014). Suomen hallitukset ja ministerit vuodesta 1917. Luettu 18.11.2014. URL: <http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/vuodesta-1917/haku/fi.jsp>
- Valtioneuvosto 2 (2014). Hallitusneuvottelut 2011. Valtioneuvosto. Luettu 18.11.2014. URL: <http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tapahtumat/2011/hallituksen-vaihdos/fi.jsp>
- Virno, Paolo (1996). *Virtuosity and Revolution. The Political Theory of Exodus*. Teoksessa Hardt, Michael & Virno, Paolo (toim.). *Radical Thought in Italy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Virno, Paolo (2006). *Väen kielioppi*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Virtanen, Akseli (2006a). Taloudellinen elämä. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.): *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Virtanen, Akseli (2006b). *Biopoliittisen talouden kritiikki*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Volanen, Matti-Vesa (2010). *Sosiaalinen palkka ja perustulo*. Horisontti-artikkeli. *Kansan uutiset* 19.3.2010.
- Vähämäki, Jussi (2003). *Kuhnurien kerho. Vanhan työn paheista uuden hyveiksi*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vähämäki, Jussi (2006). Yliopisto. Teoksessa Jakonen, Peltokoski & Virtanen (toim.). *Uuden työn sanakirja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vähämäki, Jussi (2009). *Ilsen alistus*. Helsinki: Tutkijaliitto / Like.
- Wacquant, Loïc (2010). *Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare, and Social Insecurity*. *Sociological Forum*, 25:2, June 2010.
- Wolff, Richard & Resnick, Stephen A. (2012). *Contending Economic Theories*. Massachusetts: MIT Press.
- Åkerblad, Leena (2011). Prekaari työmarkkinatilanne ja toimijuus. Teoksessa Jokinen, Könönen, Venäläinen & Vähämäki (toim.): *Yrittäkää edes! Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.

MUUT LÄHTEET

- A-Talk 3.5.2006: VR:n Makasiineilla mellakoiitiin. Yle Elävä Arkisto. Katsottu 18.11.2014. URL: http://yle.fi/elavaarkisto/artikkelit/vrn_makasiineilla_mellakoiitiin_37008.html#media=37017